

ศิลปวัฒนธรรม

ART & CULTURE MAGAZINE

ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔

รัฐประหารพม่า
เสนาธิปัตย์
บนเส้นทางประวัติศาสตร์

เมืองกรุงเทพฯ
กับใช้ “อินฟลูเอนซา” พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๘ เมษายน
วันพลิกชะตากองทัพญี่ปุ่น

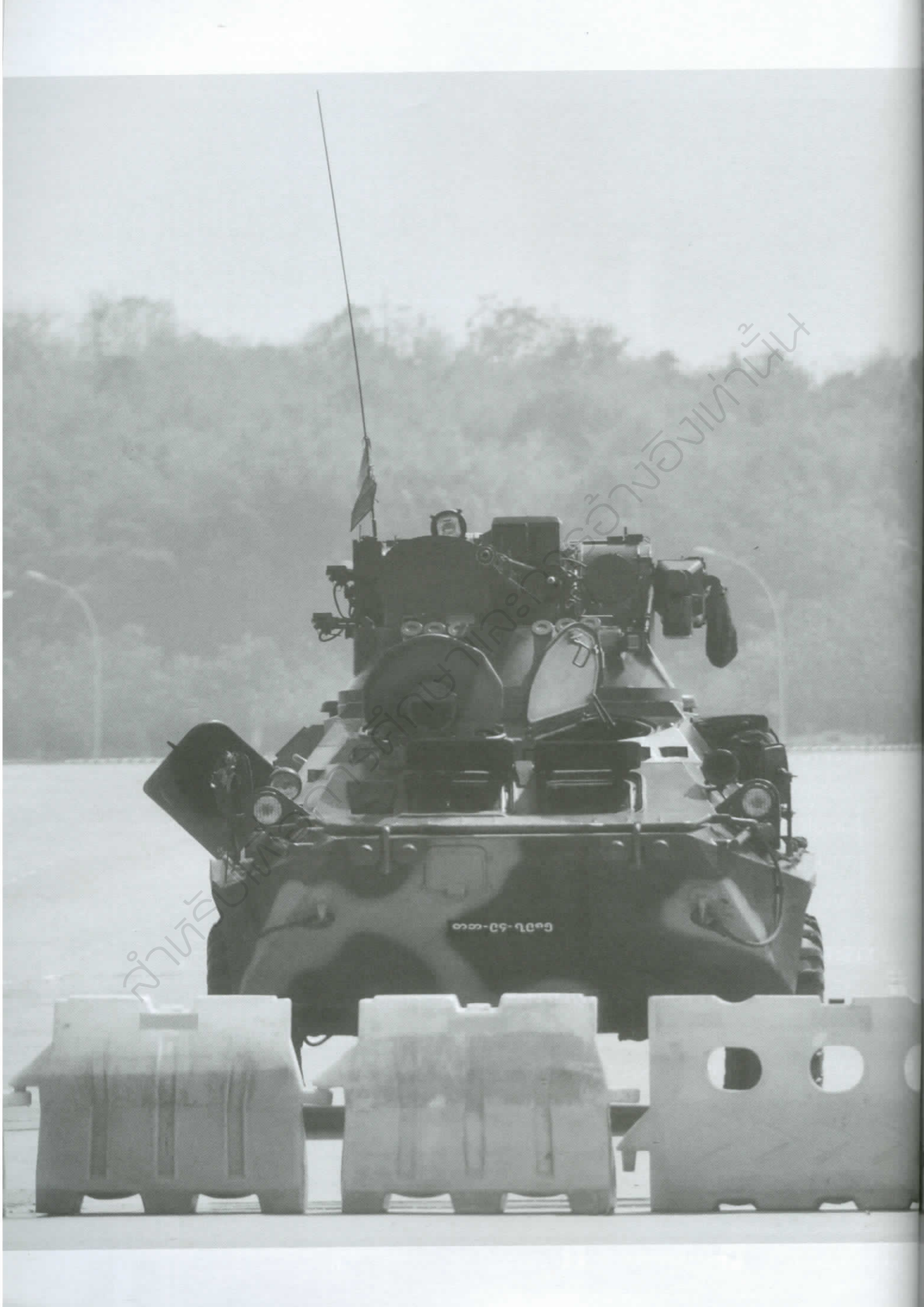
จิตวิญญาณของ
“เนื้อต้มบ้านสิงห์”

“จากรักในป่า”
เบื้องหลังฝั่งใจขุนแผน-นางวันทอง

ART & CUL TURE

silapa@matichon.co.th

โลกเหือด / ชรรค์ชัย บุนปาน	๗
วิเคราะห์รัฐประหารพม่า เสนาธิปัตย์บนเส้นทางประวัติศาสตร์ /	๘
ผศ. ดร. ดุสยภาค ปรีชารัทธ	
ข่าวสดวันเกิดเหตุ ๑๖๐ ปี เบื้องหลัง “สงครามฝิ่น” (ตอนจบ)	๑๗
สัญญาเบาริ่ง ไฟท์บังคับของเซอร์จอห์น / ไกรฤกษ์ นานา	
เมืองกรุงเทพฯ กับไขอินฟลูเอนซา พ.ศ. ๒๔๖๑ /	๔๗
ผศ. ดร. พีรศรี โปหาทอง	
“ลากรีกในป่า” เบื้องหลังฝังใจขุนแผนกับนางวันทอง / นิพัทธ์ แยมเดช	๑๑๗
สโมสรศิลปวัฒนธรรม	
ช่วยผมด้วย / ล้อม เฟิงแก้ว	๑๐
ความสำเร็จของ เซอร์จอห์น เบาริ่ง พระราชประสงค์รัชกาลที่ ๔	๑๒
เพื่อผลประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ของสยาม / ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย	
๑๘ เมษายน วันพลิกชะตากองทัพญี่ปุ่น / มนต์ชัย ราบรินทร์วิสุข	๑๖
วัดใจไทย / เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	๒๕
มะพร้าวทะเล สวนนงนุช พัทยา มหัจจรรยกว่านี้มีอีกไหม...	๒๖
ปลูก ๕๐ ปีจึงมีผล ใช้เวลา ๑ ปีผลแก่ อายุยาวนานกว่า ๕๐๐ ปี /	
พานิชย์ ยศปัญญา	
จิตวิญญาณของ “เนื้อต้มบ้านสิงห์” / กฤษ เหลือลมัย	๓๔
เพลงระฆังรัก / บุรพา อารัมภีร	๔๒
ที่ “ทับผ่านทาง” (๑) : แมงปอไฟ / พนม นันทพฤษ	๔๕

วิเคราะห์รัฐประหารพม่า เสนาริปัตย์ บนเส้นทางประวัติศาสตร์

ผศ. ดร. ดุลยภาค ปรีชาญช
สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เช้าวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๑ คณะรัฐประหารที่นำโดย พลเอกอาวุโส มิน อ่อง หล่าย ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เข้ายึดอำนาจรัฐ กองทหารและกองตำรวจพม่าตั้งกำลังตามจุดยุทธศาสตร์ทั่วกรุงเนปิดอว์ พร้อมเมืองสำคัญ เช่น ย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ นาง ออง ซาน ซู จี มন্ত্রীแห่งรัฐ/ที่ปรึกษาแห่งรัฐ (State Counsellor) ประธานาธิบดี วิน มินต์ ตลอดจนบุคคลสำคัญในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติถูกควบคุมตัว พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy/NLD) ซึ่งชนะศึกเลือกตั้งเมื่อปลายปี ค.ศ. ๒๐๒๐ ถูกกองทัพก่อรัฐประหารริบอำนาจ ถือเป็นการตัดวงจรมิให้กลุ่มประชาธิปไตยขยายปีกและทำให้ระบอบการเมืองพม่าถอยกลับคืนสู่ระบอบเผด็จการที่มีกองทัพเป็นแกนกลางบริหารปกครองรัฐ

(ซ้าย) ทหารพม่าในรักษาการณ์บนถนนปิดกั้นการเดินทางไปยังอาคารรัฐสภาในกรุงเนปิดอว์ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๑ หลังคณะรัฐประหารที่นำโดย พลเอกอาวุโส มิน อ่อง หล่าย ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เข้ายึดอำนาจรัฐ (ภาพจาก STR/AFP)

นายพล มิน อ่อง หล่าย ประกาศจัดตั้ง “สภาบริหารปกครองรัฐ” หรือ “SAC (State Administrative Council)” ซึ่งประกอบด้วยคณะรัฐมนตรีคนละราว ๑๐ กว่าคน ครึ่งหนึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นนำทหารและอีกครึ่งหนึ่งเป็นกลุ่มอำนาจพลเรือนที่ฝักใฝ่กองทัพ นายพล มิน อ่อง หล่าย ดำรงตำแหน่งประธานสภาบริหารปกครองรัฐ พร้อมควบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ขณะที่ นายพล โซ วิน รั้งตำแหน่งรองประธานสภาบริหารปกครองรัฐและผู้บัญชาการทหารบก กระนั้นก็ดี รัฐประหารครั้งนี้ได้รับการต่อต้านจากชาวพม่า เกิดการก่อหวอดประท้วงคณะรัฐประหารทั่วประเทศ ทว่า ทหารและตำรวจพม่าต่างใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามฝ่ายต่อต้านจนส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและผู้ถูกจับกุมจำนวนมาก

การก่อรัฐประหารและการปกครองแบบทหารไม่ใช่เรื่องผิดแปลกใหม่อะไรในประวัติศาสตร์พม่า พม่าคือรัฐที่ทหารมีบทบาทสูงในการแทรกแซงการเมือง ทหารพม่าเคยปกครองประเทศเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนานกว่าครึ่งศตวรรษและรัฐประหารครั้งนี้ก็มีใช้การยึดอำนาจครั้งแรก แต่เป็นรัฐประหารครั้งที่ ๔ ในการเมืองพม่ายุคหลังเอกราช รัฐประหารพม่าเกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๘, ๑๙๖๒, ๑๙๘๘ และ ๒๐๒๑ ตามลำดับ แม้รัฐประหารแต่ละครั้งจะถูกผลักดันด้วยเงื่อนไขและบริบทจำเพาะเจาะจงในแต่ละช่วงเวลา แต่รัฐประหารทุกครั้งก็สร้างมรดกประวัติศาสตร์หรือส่งผลสะท้อนเป็นทอดๆ จนทำให้อำนาจอิทธิพลกองทัพในการเมืองยุคก่อนหน้าถูกสืบสานส่งผ่านไปสู่การเมืองยุคหลังซึ่งได้เอื้อหนุนให้พลังกองทัพถูกตอกย้ำหรือถูกฝังรากลึกลงไปบนสังคมการเมืองพม่า

บทความนี้ ต้องการสืบค้นเส้นทางรัฐประหารในพม่าโดยย้อนกลับไปดูจุดกำเนิดกองทัพพร้อมการ

ก่อรัฐประหารของทหารพม่าและลักษณะการปกครองใต้กองทัพในวิวัฒนาการประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเห็นว่า รัฐประหารพม่าครั้งล่าสุดคือผลพวงจากรัฐประหารและการเลือกใช้ระเบียบการเมืองการปกครองแบบทหารที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้อ่านประวัติศาสตร์รัฐประหารในพม่า ผู้เขียนเลือกสืบค้นนิยามความหมายของแนวคิดรัฐเสนานิปไตย (Praetorian State) ที่ว่าด้วยเรื่องระดับการแทรกแซงการเมืองของกองทัพ รวมถึงลักษณะสำคัญของการก่อรัฐประหารและการสถาปนาการปกครองแบบทหาร ตลอดจนแนวคิดการเมืองแบบกาลเวลา (Temporal Politics) ในสำนักสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Institutionalism) ซึ่งเป็นสำนักคิดที่ศึกษาความทนทานของสถาบันการเมืองผ่านแนวทางประวัติศาสตร์ (Mahoney & Rueschemeyer (eds.), 2003; Pierson, 2004) โดยผู้เขียนมองว่าการยึดอำนาจของ นายพล มิน อ่อง หล่าย จะต้องพิจารณาการก่อรูปและการตัดสินใจทางการเมืองของสถาบันกองทัพในฐานะผลลัพธ์ที่ก่อตัวผ่านพัฒนาการประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องตั้งแต่อดีต ทั้งนี้ ผู้เขียนจะนำแนวคิดเหล่านี้มาร้อยเรียงกันเพื่อใช้อ่านรูปแบบวงจรรัฐประหารพม่าแบบเป็นระบบ

แนวคิดรัฐเสนานิปไตยกับการเมืองแบบสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์

“รัฐเสนานิปไตย” หรือ “Praetorian State” หมายถึง รัฐที่มีการเมืองการปกครองที่ตกอยู่ใต้อำนาจอิทธิพลของกองทัพซึ่งมีสภาพเงื่อนไขทางการเมืองที่มักเปิดทางให้ทหารกลายเป็นองค์อธิปัตย์

ในการครองรัฐ (Perlmutter, 1974; Nordlinger, 1977) คำว่า “Praetorian” เป็นคำคุณศัพท์ที่มาจากคำว่า “Praetor” อันเป็นชื่อตำแหน่งของคณะผู้ปกครองโรมันโบราณ ส่วนหนึ่งสื่อถึง “Praetorian Guard” ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นนำในกองทัพจักรวรรดิโรมันที่ทำหน้าที่คุ้มกันความปลอดภัยให้แก่องค์จักรพรรดิและคณะผู้ปกครองโรม คราวใดที่เกิดภาวะปั่นป่วนจลาจล กองกำลังพิรุธอเรียนมักเข้าช่วงชิงอำนาจรัฐและจัดระเบียบบ้านเมือง ในวรรณกรรมด้านรัฐศาสตร์การทหาร ลัทธิเสนานิปัตย์นิยม (Praetorianism) จึงให้ความสำคัญต่อพลังกองทัพในการแทรกแซงการเมืองและควบคุมปกครองรัฐโดยนำมาเทียบเคียงกับกองทหารพิรุธอเรียนที่ทรงบทบาทในฐานะองครักษ์ผู้ค้ำจุนโรม (Egretau & Jagan, 2013, pp. 20-21)

หนึ่งในสาระสำคัญของการวิเคราะห์เรื่องรัฐเสนานิปัตย์คือการแทรกแซงการเมืองของทหาร ซึ่งแบ่งได้หลายระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับเบา ระดับกลาง

พลเอกอาวุโส มิน อ่อง หล่าย และ นาง ออง ซาน ซู จี จับมือกันหลังการประชุมที่สำนักงานผู้บัญชาการทหารสูงสุดในกรุงเนปิดอร์ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๐๑๕ (ภาพจาก Phyo Hein Kyaw/AFP)

ไปจนถึงระดับหนัก นอร์ดลิงเกอร์ (Nordlinger, 1977, pp. 15-29) เคยแบ่งประเภททหารที่สัมพันธ์กับลักษณะการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองและระยะเวลาการปกครองรัฐออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ได้แก่

- ทหารผู้ดูแลใกล้เคียง (Moderator) ซึ่งเข้ามากดดันแทรกแซงการบริหารของพลเรือนเป็นครั้งคราวเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสังคมหรือประกันผลประโยชน์กองทัพ

- ทหารผู้พิทักษ์คุ้มครอง (Guardian) ที่ตัดสินใจยึดอำนาจพลเรือนชั่วคราวเพื่อปกป้องผลประโยชน์ชาติและสร้างเอกภาพรัฐในช่วงสถานการณ์พิเศษ แต่มักปกครองรัฐในช่วงเวลาสั้นๆ และ

- ทหารผู้ปกครอง (Ruler) ซึ่งเข้าปกครองรัฐโดยตรงและกินเวลายาวนาน

ระดับการแทรกแซงการเมืองของทหารในประเภทต่างๆ ย่อมสัมพันธ์ต่อระดับการพัฒนาประชาธิปไตย นักรัฐศาสตร์การทหารบางท่านได้เน้นย้ำถึงเรื่อง “มาตรวัดเสนานิปไตย” หรือ “Scale of Pretorianism” ซึ่งแสดงถึงพลวัตการไต่ระดับของบทบาทอิทธิพลกองทัพในทางการเมืองที่อาจเคลื่อนย้ายจากทหารผู้ปกครองแล้วค่อยคลายตัวลงมาสู่ทหารผู้พิทักษ์และทหารผู้ใกล้ชิด หรืออาจเพิ่มความเข้มข้นจากวิถีแทรกแซงการเมืองในระดับที่เบาบางที่สุด นั่นคือ ทหารผู้ใกล้ชิด ฟุ้งสู่การแทรกแซงขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับที่รุนแรงที่สุด นั่นคือ ทหารผู้ปกครอง (Egretau 2016; Guyot 1994, pp. 129-148)

เครื่องมือที่เอื้อหนุนต่อการเป็นทหารผู้ปกครองหรือทหารผู้พิทักษ์คือการทำรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจรัฐและล้มล้างรัฐบาลชุดเก่า การเคลื่อนไหวยุทธโศภณณ์ โดยเฉพาะรถถัง รถลำเลียงพลหุ้มเกราะเพื่อปิดจุดยุทธศาสตร์สำคัญในเขตเมืองหลวงและจับกุมผู้นำในคณะรัฐบาล คือลักษณะสำคัญของการก่อรัฐประหารโดยกองทัพ ฮันติงตัน (Huntington, 1968) ได้พูดถึงประเภทของรัฐประหารไว้หลายแบบ เช่น รัฐประหารที่เน้นการจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวงของรัฐบาลชุดก่อน โดยผู้ก่อรัฐประหารประเภทนี้มักแสดงให้เห็นว่าทหารต้องเข้ามายึดอำนาจชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาบางอย่างเท่านั้น หรือรัฐประหารที่กองทัพซึ่งรัฐสำเร็จเพียงช่วงแรกๆ แต่ถูกคัดค้านต่อต้านจากประชาชน ในกรณีนี้กองทัพต้องเผชิญกับแรงกดดันมหาศาลจากฝ่ายเรียกร้องประชาธิปไตย ผลที่ตามมาคือคณะรัฐประหารมักหลบหนีฝูงชนหรือมีการนองเลือดที่เกิดจากการปะทะอย่างดุเดือดระหว่างกองทัพกับฝ่ายต่อต้าน

ถึงแม้ทหารจะชิงอำนาจแล้วปกครองรัฐได้ แต่การคลายตัวของรัฐบาลทหารหรือแม้กระทั่งการพังทลายลงของระบอบเผด็จการทหาร ย่อมเกิดขึ้นได้โดยอาศัยปัจจัยเงื่อนไขเฉพาะ อาทิ ๑. การถูกรัฐประหารซ้อนจากทหารกลุ่มอื่น ซึ่งทหารกลุ่มใหม่นี้อาจทำหน้าที่เป็นเพียงแค่ทหารผู้พิทักษ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นจึงค่อยส่งมอบอำนาจปกครองคืนแก่ผู้นำพลเรือน ๒. เกิดการลุกฮือของพลังประชาชนเพื่อโค่นล้มกลุ่มผู้นำทหาร เช่น การเดินขบวนประท้วงของกลุ่มนักศึกษา ผู้นำศาสนา และประชาชน ๓. ผู้นำทหารอาจเห็นอภัยหนายทางการเมืองเพราะเห็นว่าคะแนนนิยมในตัวกองทัพลดลงหรืออาจเกิดภาวะเสี่ยงต่อกองทัพหากทหารจกต้องบริหารจัดการปัญหาต่างๆ ของประเทศต่อไปนานๆ และ ๔. ทหารอาจตระหนักถึงความจำเป็นในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นบางส่วน หากแต่ได้คิดค้นกลยุทธ์เพื่อให้ชนชั้นนำทหารยังสามารถมีอำนาจอิทธิพลในโครงสร้างรัฐสืบไป จึงตัดสินใจผ่อนความเข้มงวดของระบอบเผด็จการลงแต่ยังรักษาลักษณะเฉพาะแบบอำนาจนิยมไว้ เช่น การร่างรัฐธรรมนูญเพื่อคงอำนาจกองทัพในระบอบการเมือง (กมล สุพานิช-ชันทปราบ, ๒๕๒๘, น. ๙๔๖-๑๐๐๓; Talukder Maniruzzaman, 1988)

รัฐประหารในรัฐเสนานิปไตย สามารถวิเคราะห์ได้ผ่านมุมมองแบบสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์สำนักคิดนี้มีกรอบอธิบายการเปลี่ยนแปลงและความสืบเนื่องเชิงโครงสร้างสถาบันภายในรัฐหนึ่งๆ โดยมุ่งตอบคำถามว่าสถาบันการเมือง เช่น กองทัพ ที่มีเสถียรภาพในบางประเทศนั้นถือกำเนิดมาจากไหนอะไรทำให้กองทัพยังรากลึกหรือฝังรากลึกเข้าไปในสังคมการเมืองจนสามารถอยู่รอดได้ได้เงื่อนไข

ที่แปรเปลี่ยนไป เหตุการณ์ในอดีต เช่น การก่อรัฐประหารยึดอำนาจของกองทัพ จึงมิได้แค่ผ่านพ้นไป หากแต่ได้ทับถมเป็นพันธุนาการที่ผูกมัดเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่กองทัพ สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์มุ่งความสนใจไปที่สถานะเส้นทางบังคับ (Path-Dependence) ซึ่งฉายภาพความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ที่ถูกครอบงำโดยเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ จนส่งผลให้สถาบันการเมืองหนึ่งๆ ทวีความมั่นคงมีเสถียรภาพไม่หยุดหย่อน (ภุริ พวงศ์เจริญ, ๒๕๕๘, น. ๙๒-๑๒๗; Prado & Trebilcock, 2009, p. 351) ยกตัวอย่างเช่น เส้นทางรัฐประหารในรัฐหนึ่งๆ ได้ก้าวเดินมาตั้งแต่ต้นและไม่อาจเบนไปหาทางเลือกใหม่ได้ง่ายๆ เนื่องจากการเริ่มต้นใหม่มักมีต้นทุนมหาศาลและการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อาจทำให้สิ่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันนั้นต้องถูกทำลายไปทั้งหมด ดังนั้น การที่กองทัพในบางรัฐยังทำรัฐประหารซ้ำๆ ก็เพราะว่าการตัดสินใจของกองทัพถูกบังคับด้วยมรดกประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้และการหันเหไปหาทางเลือกใหม่นอกเหนือจากรัฐประหารก็มีต้นทุนการเปลี่ยนแปลงมหาศาลจนเกิดภาวะ “ได้ไม่คุ้มเสีย” ในแง่การคงผลประโยชน์การเมืองของกองทัพ เส้นทางรัฐประหารในอดีตมักผ่านระยะการผลิตซ้ำหรือที่เรียกว่าระยะตอกย้ำตัวเอง (Reproduction/Self-Reinforcing Period) ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐประหารได้ถูกจุดประกายขึ้นแล้วและค่อยๆ ทวีความเข้มข้นขึ้นจนทำให้กองทัพกลายเป็นสถาบันที่มีเสถียรภาพจนยากจะสั่นคลอน จากกรณีดังกล่าว เมื่อรัฐประหารได้ก่อรูปขึ้นในห้วงใดห้วงหนึ่งของประวัติศาสตร์แล้ว ฝังรากลึกในโครงสร้างรัฐและสังคม ก็อาจอุบัติภาพรัฐประหารในระยะต่อมาขึ้นได้อีก โดยรัฐประหารครั้งหลังนี้จะเป็นผลพวงจากพลังรัฐประหารก่อน

หน้าที่ได้ถูกผลิตซ้ำหรือตอกย้ำในระยะตอกย้ำตัวเออนั่นเอง การสะสมพอกพูนของรัฐประหารและการปกครองแบบเผด็จการทหารในหลายครั้งหลายช่วงเวลา ได้สร้างเส้นทางบังคับทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้ผู้นำทหารต้องก่อรัฐประหารในระบอบถัดมา เพราะรัฐประหารได้ถูกทับถมตอกย้ำในวงจรประวัติศาสตร์จนยากจะเบี่ยงเบนถ่ายโอน (ดูแนววิเคราะห์เกี่ยวกับห้วงระยะเวลาในเส้นทางบังคับทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติมใน ภุริ พวงศ์เจริญ, ๒๕๕๘, น. ๑๐๙-๑๑๐ และ Mahoney, 2000, pp. 513-514)

ในบทความนี้ ผู้เขียนนำเรื่องเส้นทางบังคับประวัติศาสตร์มาผสมกับเรื่องมาตรวัดเสนาริปัตย์เพื่อวิเคราะห์ดูว่าในการเมืองรัฐประหารแต่ละครั้ง ทหารพม่ามีลักษณะการยึดอำนาจและแสดงพลังเสนาริปัตย์ออกมาอย่างไร แล้วมรดกประวัติศาสตร์ของรัฐประหารแต่ละครั้งได้ทับถมต่อยอดจนทำให้กองทัพพม่ากลายเป็นสถาบันการเมืองที่แข็งแกร่งมั่นคงได้อย่างไร จุดเริ่มต้นที่น่าสนใจคือการย้อนกลับไปดูจุดกำเนิดกองทัพพม่าและการแทรกแซงการเมืองของทหารพม่าจนสามารถยึดอำนาจรัฐได้ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘

กำเนิดกองทัพพม่ายุคใหม่ กับรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๔๘

กองทัพพม่าสมัยใหม่มีกำเนิดมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขบวนการชาตินิยมพม่าพยายามหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งในด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และการฝึกฝนทางทหาร กลุ่มตรีทศมิตรหรือขบวนการสามสิบสหาย (Thirty Comrades) ที่ประกอบด้วย ออง ซาน และมิตรสหายที่เคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษได้เดินทางไปฝึกอาวุธที่เกาะไหหลำภายใต้

นายพล ออง ซาน ภาพถ่ายที่ลอนดอน เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๐ (ภาพจาก AFP)

ใต้การอำนวยการของทหารญี่ปุ่น เหตุการณ์นี้ถือเป็นต้นกำเนิดของกองทัพเอกราชพม่า (Burma Independence Army/BIA) ที่ก่อตัวขึ้นเมื่อช่วงปลายปี ค.ศ. ๑๙๔๑ ต่อมา กองทัพเอกราชพม่าขยายตัวอย่างรวดเร็ว คนหนุ่มจำนวนมากที่มีจิตวิญญาณแห่งการต่อสู้และประทับใจในตัวอย่างอันห้าวหาญของกลุ่มตรีศมิตร ต่างสมัครเข้าเป็นทหารจนกองทัพกู้เอกราชมีกำลังพลถึงราว ๒๓,๐๐๐ คน ระหว่างช่วง ค.ศ. ๑๙๔๒-๔๓ กองทัพปฏิบัติงานใกล้ชิดกับญี่ปุ่นและถูกปรับโครงสร้างองค์กรใหม่อยู่เป็นระยะโดยเปลี่ยนชื่อเป็นกองทัพป้องกันพม่า (Burma Defense Army/BDA) และกองทัพแห่งชาติพม่า (Burma National Army/BNA) ตามลำดับ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๔, น. ๑๕๑-๑๕๓; Gärtner, 2017, p. 204)

กองทัพพม่าก่อรูปขึ้นในสมัยสงคราม สงครามกระตุ้นให้เกิดกองทัพและทหารพม่าก็เป็นแกนหลักในการทำสงครามกู้เอกราชจนพม่ากลายเป็นรัฐอิสระ ในระยะต่อมา (Callahan, 2005) กองทัพพม่าเกิดขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากการต่อสู้กู้เอกราชของขบวนการชาตินิยม ตลอดจนจากระบอบวินัยที่เข้มงวดแข็งแกร่งของทหารญี่ปุ่นและจากระบบการปกครองแบบทหารเมื่อครั้งที่ญี่ปุ่นยึดครองพม่า ต่อมา กองทัพพม่าหันไปร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อรุกรบต่อต้านญี่ปุ่น ช่วงการต่อสู้และเจรจาเพื่อเอกราชนี้ กองทัพมีประสบการณ์ทั้งในด้านการรบและการเมือง ในกลุ่มอำนาจในกองทัพ ออง ซาน ซึ่งเคยเป็นผู้นำก่อตั้งกองทัพ เริ่มมีบทบาทหนักทางด้านการเมืองและการเจรจาขอเอกราชคืนจากอังกฤษ จึงทำให้ภารกิจกองทัพตกอยู่ใต้การควบคุมของ เน วิน เป็นหลัก (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๔, น. ๑๕๓-๑๕๕; Ba Than, 1962)

อันที่จริง ในช่วง ๖ ปีที่ญี่ปุ่นยึดครองพม่า จนถึงช่วงที่พม่าประกาศเอกราชจากอังกฤษ ได้เกิดกลุ่มอำนาจและองค์กรการเมืองมากมาย บางกลุ่มก็พยายามยึดอำนาจรัฐทั้งประเทศ บางกลุ่มก็ระดมมวลชนเพื่อครอบครองดินแดนบางส่วนในพม่า ในบรรดากลุ่มเหล่านี้ กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ กลุ่มสันนิบาตเสรีภาพต่อต้านฟาสซิสต์ (Anti-Fascist People's Freedom League/AFPFL) กลุ่มกองทัพพม่า กลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์แห่งพม่า (Communist Party of Burma/CPB) กลุ่มสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Union/KNU) ตลอดจนกลุ่มย่อยๆ อื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง (โรเบิร์ต เอช. เทย์เลอร์, ๒๕๕๐, น. ๓๒๒-๓๒๓) ท่ามกลางความร่วมมือและการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างกลุ่มอำนาจต่างๆ

กองทัพถือเป็นอำนาจที่โดดเด่น ในช่วงสงคราม กองทัพแห่งชาติได้พัฒนาตัวเองใน ๒ ลักษณะ

ประการที่ ๑ นายทหารและกำลังพลเริ่มมีประสบการณ์ในการทำงานกู้ชาติเคียงข้างประชาชน จึงทำให้ทหารพม่าต้องครุ่นคิดถึงความเป็นเอกราชแห่งรัฐและจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

ประการที่ ๒ กองทัพรู้สึกจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อแข่งขันกับกลุ่มการเมืองอื่น โรงเรียนฝึกหัดนายทหารในช่วงสงครามได้ผลิตนายทหารออกมาหลายรุ่น ซึ่งได้รับการฝึกอบรมตามแบบฉบับกองทัพญี่ปุ่น หากแต่ทหารอีกหลายนายก็แอบศึกษาภาษาจีนและอ่านข้อเขียนของฝ่ายคอมมิวนิสต์จึงทำให้รับรู้ถึงธรรมชาติกองทัพประชาชนด้วยเหตุนี้ นายทหารระดับนำจึงมีเป้าหมายด้านการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประชาชนด้วย (เพ็งอั้ง, น. ๓๓๐)

ทันทีที่ได้รับเอกราชเมื่อต้นเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๔๘ พม่าเกิดสงครามกลางเมืองขึ้น แม้กลุ่มสันนิบาตเสรีภาพต่อต้านฟาสซิสต์จะเป็นกลุ่มอำนาจหลักในการบริหารประเทศได้การนำของนายกรัฐมนตรี อุ นู แต่ความปรองดองและประนีประนอมระหว่างกลุ่มสันนิบาตฯ กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งพม่า และกับกลุ่มการเมืองชนกลุ่มน้อยในสมัยที่ ออง ซาน ยังมีชีวิตอยู่และในสมัยที่กลุ่มผู้นำชั่วคราวต่างๆ ต้องร่วมต่อสู้เรียกร้องเอกราชและหันมาเจรจากับอังกฤษนั้น ได้สิ้นสุดลงฉับพลัน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๔, น. ๑๕๖) กลุ่มการเมืองในพม่าแตกออกเป็นหลายกลุ่ม ในช่วงสงครามกลางเมืองระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๘-๕๒ กองทัพพม่าคือผู้พิทักษ์สหภาพ เพราะมีแต่กองทัพและ เน วิน เท่านั้นที่ช่วยเหลือฝ่ายรัฐบาล อุ นู

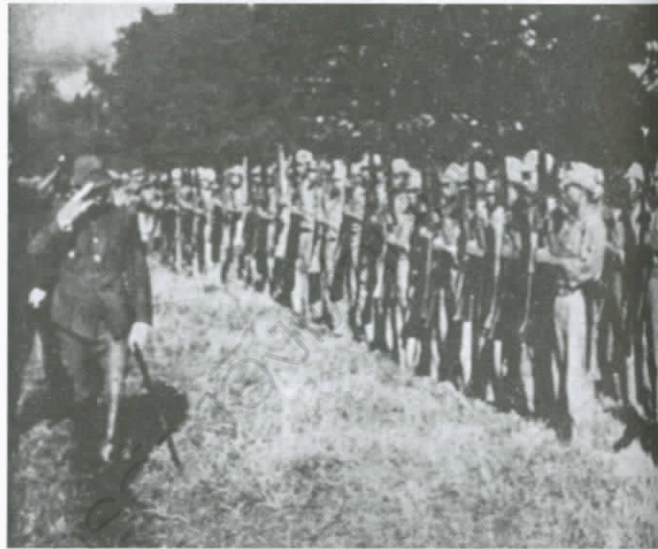
ในการต่อสู้กับกลุ่มอำนาจอื่นที่ขยายกำลังเข้ามาแย่งชิงรัฐโดยเฉพาะกลุ่มสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง บทบาทอันโดดเด่นของกองทัพและ เน วิน ที่คุมหน่วยรบสำคัญในกองทัพพม่า ทำให้ เน วิน เข้าไปมีตำแหน่งในรัฐบาลโดยไม่ต้องเล่นการเมืองในระบบรัฐสภา เน วิน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีมหาดไทยและรัฐมนตรีกลาโหมในสมัยรัฐบาล อุ นู (โรเบิร์ต เอช. เทย์เลอร์, ๒๕๕๐, น. ๓๓๔; Maung Maung, 1969, pp. 214-216) ภาวะที่ เน วิน เริ่มกุมอำนาจนำทางการเมืองการปกครองถือเป็นรากฐานที่ส่งผลให้ทหารกลายเป็นองค์กรที่มีกำลังแทรกแซงการเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ

การแตกแยกภายในกลุ่มสันนิบาตฯ และท่าทีบางประการที่เน้นการเมืองพลเรือนมีต่อทหารพม่าสัมพันธ์กับการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองของกองทัพ ในห้วงเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๕๕ กลุ่มสันนิบาตฯ แตกสละเป็น ๒ ขั้วอย่างเป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มสันนิบาตสะอาด (Clean AFPFL) ที่นำโดยนายกรัฐมนตรี อุ นู กับกลุ่มสันนิบาตเสถียร (Stable AFPFL) ที่นำโดย บา ส่วย ขั้วอำนาจทั้งสองขัดแย้งแย่งชิงมวลชนกันจนทำให้เกิดรอยปริแยกตั้งแต่การเมืองส่วนกลางไปจนถึงการเมืองท้องถิ่น (Mya Han et al., 2011; Myint Kyi & Naw Angiline, 2007) ขณะเดียวกัน กลุ่มสันนิบาตสะอาดมักหวาดระแวงสัมพันธ์ภาพที่ใกล้ชิดระหว่างกลุ่มสันนิบาตเสถียรกับกองทัพพม่า ทั้งนี้ เนื่องจาก บา ส่วย มีสายสัมพันธ์ทางครอบครัวกับกลุ่มอำนาจในกองทัพและแนวคิดการเมืองของกลุ่มสันนิบาตเสถียรมีลักษณะเอียงขวาหรือค่อนข้างอนุรักษนิยมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเมืองของกองทัพ ผลที่ตามมาคือกลุ่มสันนิบาตสะอาดมักกล่าวโจมตีกองทัพว่าเป็น

พันธมิตรกับกลุ่มสันนิบาตเสถียรและเป็นภัยคุกคามต่อรัฐบาลกลุ่มสันนิบาตสะอาด (Callahan, 2005, p. 185) นโยบายปกครองของกลุ่มสันนิบาตสะอาดก็สร้างความหวาดระแวงต่อกองทัพ ตัวอย่างเด่นชัดคือ ชาวลีอที่รัฐบาล อุ นู จะนำกลุ่มผู้นำการเมืองและเหล่านักรบจรยุทธ์ของฝ่ายคอมมิวนิสต์และกองกำลังชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพแห่งชาติ รวมถึงมีความพยายามของนักการเมืองในกลุ่มสันนิบาตสะอาดที่จะลดอำนาจกองทัพในการควบคุมหน่วยทหารบ้านตามท้องที่ต่างๆ โดยโยกบางหน่วยให้เข้ามาอยู่ใต้การควบคุมของนักการเมือง (Ibid, pp. 185-186)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับกลุ่มสันนิบาตสะอาด แต่ดูเหมือนว่าภาวะแตกแยกในพรรคสันนิบาตฯ จะส่งผลให้กลุ่มอำนาจพลเรือนอ่อนแอลง ขณะที่กองทัพที่เข้ามาพยุรฐานในช่วงสงครามกลางเมืองได้แผ่อำนาจอิทธิพลไปตามพื้นที่สู้รบเพื่อปราบกบฏและช่วงชิงมวลชน กองทัพจึงมีฐานมวลชนสนับสนุนที่กว้างขวางขึ้น บวกกับประสบการณ์สู้รบกับศัตรูมากมายทั้งคอมมิวนิสต์และชนกลุ่มน้อยที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน จึงทำให้กองทัพมีความทนทานในการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม กองทัพครองความโดดเด่นเนื่องจากรัฐบาลพลเรือนไม่สามารถกดปราบกบฏและจำเป็นต้องพึ่งกำลังกองทัพเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง อนึ่ง อิทธิพลของกองทัพ และ เน วิน ที่กุมตำแหน่งสำคัญทางการเมืองก็พื้นฐานอำนาจที่หนุนเสริมให้ทหารมีความแข็งแกร่งในการแทรกแซงการเมือง

ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๔๘ เกิดเหตุพลิกผันในการเมืองพม่า มีชาวลีอว่าทหารที่กุมกำลังรบจากกองทัพภาคเหนือ (Northern Command) และ

(บน) นายพล ออง ซาน ขณะตรวจตรากำลังพลของกองทัพป้องกันพม่า (BDA) ที่เบียงมะนา (ภาพจาก Ba Than, *The Roots of the Revolution : A Brief History of the Defence Services of the Union of Burma and the Ideals for which they stand*. 1962.)

(ล่าง) ทหารพม่าขณะกำลังรับมอบดอกไม้และพวงมาลัยคล้องคอ ถือเป็นภาพโฆษณาการเมืองของกองทัพในอดีตที่สื่อให้เห็นว่าทหารคือวีรบุรุษที่ได้รับแรงสนับสนุนจากประชาชน (ภาพจาก Yoshihiro Nakanishi, *Strong Soldiers, Failed Revolution : The State and Military in Burma, 1962-88*. 2013.)

กองทัพภาคใต้ (Southern Command) เคลื่อนรถถังและรถหุ้มเกราะลำเลียงพลเข้าประชิดกรุงย่างกุ้ง ผู้นำทหารฝ่ายเสนานิการ เช่น พันเอก หม่อง หม่อง กับ พันเอก ออง จี พยายามเจรจาต่อรองกับนายกรัฐมนตรี อุ นู เพื่อให้ อุ นู ลงจากอำนาจและเปิดทางให้ทหารเข้าบริหารประเทศอย่างสงบ (Callahan, 2005, pp. 187-188; Myo Tun Myint, 2011) สำหรับสถานการณ์พม่าในช่วงนั้น ดูเหมือนรัฐบาลพลเรือนจะแตกแยกภายในอย่างร้ายลึก กองปรักกับรัฐบาลพลเรือนไม่มีกำลังวังชาในการต่อสู้ปราบปรามกลุ่มกบฏที่แพร่ระบาดไปทั่วประเทศจึงทำให้ทหารที่ออกรบภาคสนามเริ่มมีอำนาจอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ

รุ่งเช้าของวันที่ ๒๖ กันยายน อุ นู ประกาศลงจากอำนาจ ต่อมาในวันที่ ๒๘ ตุลาคม รัฐบาลพลเรือนถ่ายโอนอำนาจการเมืองไปให้กองทัพที่นำโดย นายพล เน วิน เพื่อตั้งรัฐบาลรักษาการขึ้นปกครองรัฐ ครั้นเข้าสู่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๑๙๘๘ รัฐบาล เน วิน เข้าบริหารรัฐอย่างเป็นทางการโดยมีภารกิจหลักได้แก่ ยุติความวุ่นวายระส่ำระสายแห่งรัฐและสร้างระเบียบรัฐขึ้นมาใหม่ พื้นฟูปฏิรูปเศรษฐกิจที่บอบช้ำจากภาวะสงครามกลางเมือง และเตรียมจัดเลือกตั้งใหม่ตามวิถีประชาธิปไตย (Myo Tun Myint, 2011)

ทหารพม่าได้กลายร่างจากทหารผู้โหดเหี้ยม ถ่วงตุลที่กดขี่ต่อรองกับพลเรือนเป็นครั้งคราวได้ ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยรัฐสภาสมัย อุ นู ไปสู่ทหารผู้พิทักษ์คุ้มครองรัฐที่เข้ามาปกครองประเทศ และสร้างเอกภาพรัฐในช่วงสถานการณ์พิเศษ จุดกำเนิดกองทัพพม่าที่ก่อรูปได้แรงบีบคั้นทางยุทธศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ และความแข็งแกร่งของกองทัพเองที่ผ่านสงครามกลางเมืองมาอย่างโชกโชน บวกกับภาวะสะสมพอกพูนของอำนาจการเมืองใน

กลุ่มชนชั้นนำทหารและภาวะแตกแยกภายในของกลุ่มสันนิบาตฯ คือปัจจัยเอื้อหนุนที่ทำให้ทหารพม่าไต่ระดับขึ้นสู่ทหารผู้พิทักษ์รัฐ จนกลายร่างเป็นแกนกลางจัดตั้งรัฐบาลรักษาการสำเร็จ

รัฐบาลรักษาการ กับรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๖๒

รัฐบาลชุดใหม่ประกอบด้วยทหารและข้าราชการเป็นส่วนใหญ่ นายพล เน วิน พยายามกีดกันไม่ให้ให้นักการเมืองเข้ามาพัวพันในงานบริหารราชการของ เน วิน ในห้วงสถานการณ์พิเศษนี้ มิได้กำหนดห้วงเวลาปกครองที่แน่ชัด แต่ เน วิน เคยให้คำมั่นว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมภายใน ๖ เดือน หากกองทัพสามารถปราบกบฏได้ตามกรอบเวลาดังกล่าว (Maung Maung, 1969; Taylor, 2015)

รัฐบาลรักษาการพยายามกระชับอำนาจในหลายรูปแบบ ทหารได้จับกุมนักการเมืองจำนวนหลายร้อยคนในข้อหาฉ้อราษฎร์บังหลวงและสร้างความแตกแยกในสหภาพ กลุ่มกบฏชาติพันธุ์หลายพันคนถูกสังหาร จับกุม หรือต้องยอมจำนนต่อกองทัพส่วนกลาง ขณะเดียวกัน กองทัพพยายามจัดระเบียบควบคุมผู้มีอิทธิพลตามท้องถิ่น ในสมัยสงครามกลางเมือง รัฐบาล อุ นู ไม่อาจแผ่อำนาจควบคุมการบริหารตามท้องถิ่นต่างๆ ได้ จนทำให้ผู้นำท้องถิ่นต้องสร้างกองกำลังขึ้นมาปกป้องพื้นที่ตนเอง ผลที่ตามมาคือ เกิดภาวะรัฐซ้อนรัฐในลักษณะที่ มาเพียงท้องถิ่นเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางมากขึ้น รัฐบาลรักษาการจึงจัดตั้งสมาคมเอกภาพแห่งชาติขึ้นตามท้องถิ่นโดยให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสงครามจิตวิทยา สมาคมเหล่านี้อยู่ภายใต้การดูแลของกำนัน

ผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการท้องถิ่นเพื่อให้รัฐสามารถสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น กองทัพบกยังรวบรวมความรับผิดชอบงานบริหารท้องถิ่น มาไว้ที่คณะกรรมการบริหารและความมั่นคง ซึ่งทำให้ใช้อำนาจของทหารและตำรวจเข้าสนับสนุนการทำงานของเจ้าหน้าที่ประจำท้องถิ่นได้จนสามารถจัดอิทธิพลหรือสลายกองกำลังมาเพียท้องถิ่นออกไปในหลายท้องที่ (โรเบิร์ต เอช. เทย์เลอร์, ๒๕๕๐, น. ๓๓๐-๓๓๑)

ต่อมา รัฐบาลจัดเลือกตั้งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๖๐ มีแนวโน้มที่จะหักคามายเกี่ยวกับการถอนตัวกลับเข้ากรมกองของทหารพม่า คำอธิบายแบบเป็นทางการจากฝั่งกองทัพกล่าวว่าทหารต้องเคารพประชาธิปไตยและต้องทำตามสัญญาที่เคยประกาศว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม กระนั้น หากพิจารณาจากท่าทีและพฤติกรรมกองทัพที่ผ่านมาซึ่งมุ่งจัดอำนาจนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้งหรือการประณามโจมตีกลุ่มสันนิบาตสะอาดที่เป็นต้นตอแห่งความสับสนวุ่นวายในประเทศ คำอธิบายนี้อาจฟังไม่ค่อยขึ้นนัก (Callahan, 2005, p. 195) แนววิเคราะห์ที่น่าเป็นไปได้มากกว่าวางจุดสนใจไปที่ความทะเยอทะยานส่วนตัวและกุศโลบายทางการเมืองของ อุ นู ที่พยายามหวนกลับมาใช้อำนาจใหม่ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง กับการตระหนักรับรู้ของกองทัพที่เห็นว่าทหารเริ่มไม่ได้รับความนิยมชมชอบจากประชาชนแล้วและคงเป็นการสุ่มเสี่ยงหากทหารจะครองรัฐต่อไปแบบยาวนานท่ามกลางข้อจำกัดของกองทัพในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและคะแนนนิยมที่เริ่มพุ่งสูงขึ้นเรื่อยๆ ของ อุ นู (เพ็งอั้ง)

การเลือกตั้งจึงมีขึ้น อุ นู หัวหน้ากลุ่มสันนิบาตสะอาด รมณค์หาเสียงโดยชูประเด็นเรื่องประชา

ธิปไตยและเร่งผลักดันให้ศาสนาพุทธกลายเป็นศาสนาประจำรัฐ ท้ายที่สุด กลุ่มสันนิบาตสะอาดของ อุ นู คว่ำชัยชนะถล่มทลายเหนือกลุ่มสันนิบาตเสถียร จนตั้งรัฐบาลใหม่สำเร็จโดยเข้าบริหารประเทศเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๑๙๖๐

อย่างไรก็ตาม แม้กองทัพจะเตรียมถอนตัวกลับเข้ากรมกอง แต่กองทัพก็ได้ตอกย้ำอำนาจจนฝังรากลึกในสังคมการเมืองพม่ามาก่อนแล้ว กองทัพระมัดระวังตัวเองและพยายามแสดงอุดมการณ์ทางการเมืองหรือจัดระเบียบความมั่นคงภายในกองทัพเอง เพื่อให้กองทัพกลายเป็นสถาบันการเมืองที่แข็งแกร่งทนทาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้กองทัพเตรียมถอนตัวโดยจัดให้มีการเลือกตั้งหากแต่กองทัพกลับทิ้งมรดกทางประวัติศาสตร์เอาไว้จนเบิกทางให้ทหารหวนกลับมายึดอำนาจคืนได้อีก

อันที่จริง ในระยะไล่เลี่ยกับการจัดเลือกตั้งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๖๐ เอกสารสรุปการประชุมประจำปีของผู้บังคับบัญชาหน่วยรบซึ่งใช้ชื่อว่า “อุดมการณ์แห่งชาติและบทบาทกองทัพ” กล่าวถึงบทบาททหารพม่าในการทำสงครามปราบปรามการก่อความไม่สงบพร้อมระบุถึงกองทัพในฐานะสถาบันการเมืองหลักของประเทศ ถือเป็นครั้งแรกที่กองทัพประกาศอุดมการณ์อันเหนียวแน่นในการให้ทหารเป็นส่วนหนึ่งกับการเมือง (Maung Aung Myoe, 2009, p. 60) นอกจากนี้ ในเอกสารได้ระบุถึงความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างการเมืองเพื่อชาติ (National Politics) กับการเมืองเพื่อพรรค (Party Politics) การเมืองประเภทแรกถูกขับเคลื่อนโดยกองทัพที่เน้นผลประโยชน์ชาติเป็นที่ตั้ง ขณะที่การเมืองประเภทหลังถูกขับเคลื่อนโดยนักการเมืองที่เอาแต่ผลประโยชน์พรรคหรือผลประโยชน์พวกพ้องฝ่ายตน (Taylor,

2015, p. 8) เอกสารนี้ระบุอีกว่าประชาธิปไตย
จักเติบโตรุ่งเรืองขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนตระหนัก
รับรู้ในหน้าที่และเคารพกฎระเบียบบ้านเมืองเท่านั้น
(Gärtner, 2017, p. 209; Maung Aung Myoe,
2009, p. 60) ดังนั้น トラบดไต่ยังเกิดการเมือง
แบบพรรคและภาวะไร้ระเบียบของบ้านเมืองอยู่
กองทัพจะยังคงเป็นส่วนหนึ่งกับการเมืองและไม่สามารถ
แยกขาดจากการเมืองได้ (ศุลยภาค ปรีชารัช,
๒๕๖๓, น. ๙๙)

ถึงแม้ อุ นู จะกลับเข้ามาบริหารประเทศอีก
แต่กองทัพพม่าได้พยายามกระชับอำนาจและเสริม
สร้างความแข็งแกร่งขององค์กรต่อไป นายพล เน วิน
เริ่มจัดระเบียบองค์กรภายในกองทัพเพื่อให้ เน วิน
มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในกองทัพและป้องกันการ
ก่อรัฐประหารซ้อนจากนายทหารกลุ่มอื่นในอนาคต
พม่าในช่วงนั้นประกอบด้วยกองทัพภาค ๒ แห่ง ได้แก่
กองทัพภาคเหนือที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมียวไมกับ
กองทัพภาคใต้ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่มินกาลาดัน ชานกรุง
ย่างกุ้ง (Maung Aung Myoe, 2009, p. 92) ดังนั้น
แม้ทัพภาคทั้ง ๒ เขตจึงมีอำนาจมาก เน วิน จึงเข้า
เปลี่ยนแปลงโครงสร้างกองทัพภาคโดยสถาปนา
กองทัพภาคแห่งใหม่จำนวน ๕ แห่งเพื่อเข้าแทนที่
กองทัพภาคเหนือและกองทัพภาคใต้ กองทัพใหม่ถูก
ควบคุมบังคับบัญชาโดยนายทหารยศพลจัตวาและ
มีนายทหารยศพันเอกเป็นรองแม่ทัพ เน วิน ยังได้ตั้ง
กองพลใหม่ในพื้นที่อาระกัน รัฐกะฉิ่น เขตภูเขาชินและ
เขตภูเขาผาเคะ โดยให้อยู่ใต้การควบคุมโดยตรงของ
กระทรวงกลาโหม ผลที่ตามมาคือ เน วิน และกระทรวง
กลาโหม มีอำนาจมั่นคงเข้มแข็งในการควบคุมหน่วยรบ
และแม่ทัพภาคเหนือกับแม่ทัพภาคใต้ต่างถูกสลาย
พลังจนมีอาจแข็งข้อต่อส่วนกลาง เน วิน ได้เกลี้ย

นายกรัฐมนตรี อุ นู ภาพถ่ายที่ลอนดอน เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน
๑๙๕๕ (ภาพจาก AFP)

กระจายหน่วยรบออกไปตามกองทัพภาคที่ตั้งใหม่
ทั้ง ๕ แห่งเพื่อไม่ให้เกิดการกระจุกตัวที่เข้มข้นของ
หน่วยรบในกองทัพภาคแห่งหนึ่งแห่งใด ในจำนวน
กองทัพภาคที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ มีกองทัพภาคจำนวน ๓ แห่ง
ที่มีเขตปฏิบัติการทหารทางไกลเมืองหลวง จึงมีเพียง
แค่กองทัพภาคตะวันตกเฉียงใต้กับกองทัพภาคกลาง
เท่านั้นที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบไม่ไกลจากกรุงย่างกุ้ง
หากแต่แม่ทัพภาคทั้ง ๒ พื้นที่นี้ก็คือ ชาน ยู กับ
เล่ง ลวิน ผู้ที่ขึ้นชื่อว่าเชิดชูและจงรักภักดีต่อ เน วิน
แบบเอกอุ (Callahan, 2005, pp. 201-202) ถือได้ว่า
เน วิน ซึ่งเคยมีอำนาจมาตั้งแต่สมัยรัฐบาล อุ นู ชุดแรก
จนถึงสมัยรัฐบาลรักษาการ และก็ยังคงมีอำนาจทาง
ทหารในสมัยรัฐบาล อุ นู ชุดที่ ๒ ได้ผ่องถ่ายอำนาจ
แบบเหนียวแน่นจนทำให้ทหารกลายเป็นสถาบัน
การเมืองที่แข็งแกร่งและมีฐานกำลังที่เอื้อหนุนต่อ
การกลับเข้ามาชิงอำนาจรัฐในระยะต่อมา

ตลอดห้วงเวลาราว ๒ ปี รัฐบาล อุ นู ชุดที่ ๒
ยังประสบปัญหาในการบริหารปกครองรัฐในหลายๆ

เรื่อง ปัญหาอย่างหนึ่งคือการเจรจากับกลุ่มการเมือง
ชาติพันธุ์ในเรื่องสหพันธรัฐ เรื่องนี้เป็นผลพวงตั้งแต่
ข้อตกลงปางโหลงในห้วงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๔๗
กล่าวคือผู้นำชาติพันธุ์ไทใหญ่ กะฉิ่น และชิน ได้
ตัดสินใจนำดินแดนและประชากรในเขตอาณาบริเวณ
ชายแดนภูเขามาควมรวมบูรณาการกับดินแดนแกน
กลางพม่า รวมถึงดินแดนแถบอาระกัน มอญ และ
ตะนาวศรี เพื่อประกอบสร้างขึ้นเป็นรัฐเอกราชใหม่
โดยให้หลักประกันว่าดินแดนชาติพันธุ์จะมีอำนาจ
ระดับสูงในการบริหารปกครองตนเอง ว่ากันว่า ข้อ
ตกลงนี้คือต้นเค้าของโครงการสหพันธรัฐในพม่า
ยุคหลังเอกราช ทว่า นับแต่ได้รับเอกราช กลุ่มชาติ
พันธุ์จำนวนไม่น้อยเห็นว่ารัฐบาลกลางยังมิได้จัดการ
ปกครองตามหลักสหพันธรัฐอย่างแท้จริง ผลกระทบ
ที่ตามมาคือ เกิดขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้อง
สหพันธรัฐ (Shwe Lu Maung, 1989, pp. 73-75;
Samara Yawngnhe, 2013, pp. 220-222) ทั้งนี้
รัฐบาล อุ นู ชุดที่ ๒ ยอมเปิดเวทีเจรจากับผู้นำชาติพันธุ์
ซึ่งนำโดยกลุ่มเจ้าฟ้าไทใหญ่ โดยในห้วงต้นปี ค.ศ. ๑๙๖๑
จนถึงต้นปี ค.ศ. ๑๙๖๒ อุ นู ประกาศจัดเวทีเจรจาก
การเมืองและสร้างวงประชุมสัมมนาในเรื่องสหพันธรัฐ
ซึ่งมีทั้งประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญและออกแบบ
สถาบันการเมืองใหม่ เช่น รัฐสภาและรัฐบาล ตามกรอบ
ทฤษฎีสหพันธรัฐ กระนั้น ขณะที่วงประชุมสหพันธรัฐ
กำลังทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ กองทัพตัดสินใจตัด
วงจรสหพันธรัฐไว้ด้วยการก่อรัฐประหาร (Sai Aung
Tun, 2009, pp. 483-487)

ช่วงดึกของวันที่ ๑ มีนาคม ๑๙๖๒ หน่วย
ทหารบกจากกองบัญชาการมินกาลาดนบุททะลวง
เข้าใจกลางกรุงย่างกุ้ง เช้าวันที่ ๒ มีนาคม ทหารพม่า
ควบคุมจุดยุทธศาสตร์สำคัญทั่วกรุงย่างกุ้ง มีการยึด

สนามบินท่าเรือ สถานีรถไฟ สถานีวิทยุ สำนักไปรษณีย์
โทรเลข อาคารรัฐสภา และบ้านพักผู้นำระดับสูง ทั้ง
กลุ่มผู้นำในรัฐบาล อุ นู รวมถึงเจ้าฟ้าไทใหญ่และ
ผู้นำชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เข้าร่วมประชุมสหพันธรัฐถูก
คณะรัฐประหารจับกุมควบคุมตัว กองทัพบุกเข้าไป
ในบ้านพักของเจ้า ส่วย แด็ก เจ้าฟ้ารัฐฉานแห่งเมือง
ยองหัวยและอดีตประธานาธิบดีคนแรกแห่งสหภาพ
พม่า มีการปะทะกันจนบุตรชายวัย ๑๖ ปีของเจ้า
ส่วย แด็ก ถูกสังหาร (เพ็งอ้าง) กระนั้นในภาพรวม
รัฐประหารครั้งนี้จบลงแบบรวดเร็ว ไม่มีรัฐประหาร
ซ้อนจากทหารหน่วยอื่นและไม่มีการลุกฮือต่อต้าน
แบบรุนแรงจากประชาชน นายพล เน วิน ประกาศ
ตั้งสภาปฏิวัติ (Revolutionary Council) พร้อมใช้
พลังเผด็จการเข้าควบคุมปกครองรัฐ

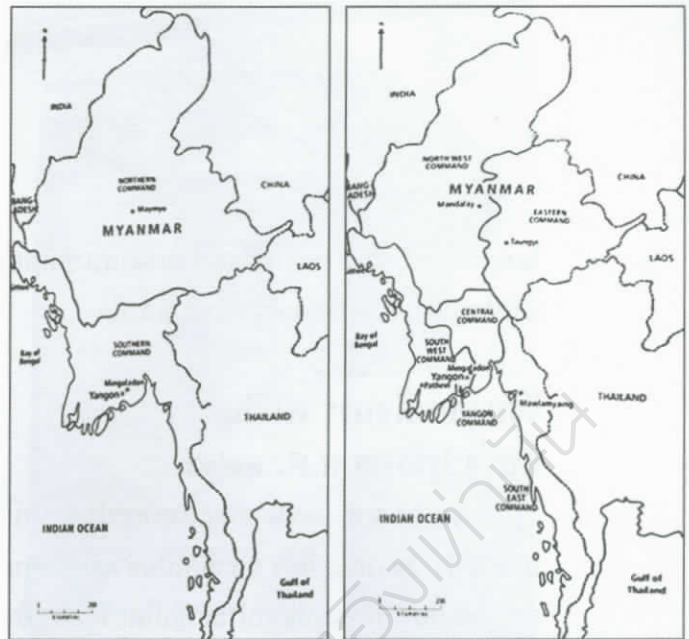
ต่อมาในวันที่ ๙ มีนาคม พันเอก ออง จี สมาชิก
คนสำคัญในสภาปฏิวัติออกแถลงการณ์ในที่ประชุม
สื่อมวลชนเกี่ยวกับเหตุผลของการก่อรัฐประหาร
เขาแถลงว่า

“ปกติแล้ว การยึดอำนาจมักเกิดจากสาเหตุ
ทางการเมืองและเศรษฐกิจ หากแต่การยึดอำนาจใน
พม่าครั้งนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องสหพันธรัฐด้วย สภาปฏิวัติ
มิได้ใช้กำลังยึดอำนาจเพราะอยากเข้ามาปกครองรัฐ
ตลอดสองปีที่ผ่านมา กองทัพก็คืนอำนาจให้รัฐบาล
พลเรือนแล้ว กระนั้น สืบเนื่องจากวิกฤตสหพันธรัฐ
กองทัพต้องยึดอำนาจครั้งที่สองเพื่อปกป้องการ
แตกสลายแห่งรัฐ...ราวสิบห้าปีหลังเอกราช การ
เคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนเริ่มแพร่ระบาดเป็น
วงกว้างจนเป็นภัยต่อสหภาพ...พวกไทใหญ่กับพวก
กะยาต้องการแยกดินแดนออกไปจากสหภาพ...อันนี้
อดีตนายกรัฐมนตรี อุ นู ก็ปล่อยให้ปัญหาของ
ประเทศหลายด้านสะสมพอกพูนจนยากจะแก้ไข

เยียวยา...อุ นู ยังล้มเหลวในการสร้างระเบียบวินัยขึ้น
ในพรรคการเมืองของเขาด้วย” (Hanthawaddy
Daily, March 8, 1962; The Nation (Rangoon),
March 6, 1962; Sai Aung Tun, 2009, p. 491)

ชาย ออง ตุน (Sai Aung Tun, 2009, p. 503)
นักประวัติศาสตร์พม่าและไทใหญ่ ตั้งข้อสังเกตไว้
น่าสนใจ เขามองว่า นอกเหนือจากเรื่องปัญหาสหพันธ
รัฐแล้ว ภาวะแตกแยกของกลุ่มสันนิบาตฯ และความ
ระส่ำระสายแห่งรัฐที่เกิดจากกบฏคอมมิวนิสต์และ
กองกำลังชาติพันธุ์ คือเงื่อนไขที่ทำให้กองทัพกลายเป็น
สถาบันเพียงหนึ่งเดียวที่แข็งแกร่งในการพยุงรัฐ
ไว้มิให้แตกสลาย นายพล เน วิน ไม่เชื่อมั่นว่ารัฐบาล
ในระบอบประชาธิปไตยจะมีเอกภาพพอในการบริหาร
จัดการบ้านเมืองในช่วงที่พม่าต้องเผชิญกับความ
ผันผวนไร้ระเบียบแห่งรัฐ เน วิน คงไม่ต้องการแค่
รัฐบาลรักษาราชการ หากแต่ต้องการรัฐบาลเผด็จการที่
ครองรัฐแบบยาวนานเพื่อให้มีเวลาจัดรากเหง้าของ
ปัญหาที่สะสมพอกพูนขึ้นในประวัติศาสตร์ยุคก่อน
หน้า แต่ประวัติศาสตร์ยุคก่อนหน้าก็เต็มไปด้วยการ
ฝังรากอิทธิพลของ เน วิน และกองทัพ ลงไปบน
สังคมการเมืองพม่า เกิดเส้นทางบังคับขึ้นแล้วใน
กระบวนการแทรกแซงการเมืองของกองทัพ ชาลววิทย์
เกษตรศิริ (๒๕๕๔, น. ๑๙) เคยกล่าวไว้ว่า ช่วงของ
รัฐบาลรักษาราชการ ดูเหมือนจะปูทางให้พม่าเดินสู่การ
ปกครองโดยทหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีก ๒ ปีต่อมา
นายพล เน วิน ก็ก่อรัฐประหารยึดอำนาจจาก อุ นู และ
เริ่มปกครองพม่าต่อมาเป็นเวลานานถึง ๒๖ ปี

หลังรัฐประหาร วันที่ ๒ มีนาคม ๑๙๖๒ ทหาร
พม่ากลายเป็นผู้พิทักษ์คุ้มครองการแตกสลาย
แห่งรัฐและก็พัฒนาต่อ ยอดตนเองขึ้นเป็นทหาร
ผู้ปกครองประเทศแบบเต็มตัว ทหารเข้าครองรัฐ

(บน) การปรับเขตรับผิดชอบของกองทัพภาคใน ค.ศ. ๑๙๖๑
จากกองทัพภาค ๒ แห่ง (กองทัพภาคเหนือและกองทัพภาคใต้)
ไปสู่ ๕ กองทัพภาคใหม่ (กองทัพภาคกลาง กองทัพภาคตะวัน
ตกเฉียงใต้ กองทัพชายฝั่ง กองทัพภาคตะวันออกและกองทัพ
ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ) (ภาพจาก Maung Aung Myoe.
Building the Tatmadaw : Myanmar Armed Forces Since
1948. 2009.)

(ล่าง) รถถังกองทัพพม่าขณะถูกลำเลียงไปปราบกบฏในเขต
ภูเขาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๒ (ภาพจาก Mary P. Callahan. Making
Enemies : War and State Building in Burma. 2005.)

โดยตรงต่อเนื่องยาวนานพร้อมฝังพลังเซนาธิปไตย
ลงไปในโครงสร้างอำนาจรัฐพม่าแบบถ้ำลึก

รัฐบาลเผด็จการ เน วิน กับรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๘๘

ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๖๒-๘๘ กองทัพพม่าเข้ามามี
บทบาทนำในการเมือง และถือเป็นช่วงที่ระบอบ
การเมืองพม่าเปลี่ยนรูปจากประชาธิปไตยรัฐสภาเข้าสู่
เผด็จการสังคมนิยมภายใต้อำนาจอิทธิพลของนายพล
เน วิน ในระยะแรก นายพล เน วิน ใช้สถาปนาวิธีซึ่ง
ประกอบด้วยคณะทหารที่เป็นพรรคพวกใกล้ชิดเข้า
ทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติและบริหารเพื่อรวบอำนาจ
ปกครองรัฐชั่วคราว ต่อมา มีการตั้งพรรคโครงการ
สังคมนิยมพม่า (Burmese Socialist Programme
Party/BSPP) เพื่อใช้เป็นฐานระดมรวบรวมมวลชน
(นรินดิ เศรษฐบุตร, ๒๕๒๙, น. ๕๐-๖๖) สถาปนาวิธี
ได้ส่งผ่านอำนาจไปสู่พรรคหากแต่ทหารและกลุ่ม
อำนาจ เน วิน ยังมีกำลังอิทธิพลในการเมืองอยู่
(Min Than, 2018, pp. 1-2)

การเมืองพม่ายุคนี้มีลักษณะผสมผสานระหว่าง
ระบอบทหาร (Military Regime) ระบอบพรรคเดียว
(Single-Party Regime) และระบอบที่สืบทอดอำนาจ
ผ่านเครือข่ายอุปถัมภ์ส่วนบุคคล (Personalistic
Regime) (Shirk, 2018, pp. 22-36; Svolik, 2012)
กล่าวคือ กลุ่มอำนาจ เน วิน ได้สร้างพรรค BSPP ขึ้น
มาเพื่อให้เป็นพรรคการเมืองเดียวที่กุมกำลังมวลชน
ทั่วประเทศคล้ายคลึงกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง
สหภาพโซเวียต (นรินดิ เศรษฐบุตร, ๒๕๒๙, น. ๕๒,
๕๖-๕๘) หากแต่ก็ให้กองทัพกุมบทบาทในการ
ปกครอง เช่น การจัดการปกครองผ่านคณะกรรมการ
บริหารและความมั่นคง ซึ่งมีลักษณะโยงงานบริหาร

รัฐกิจมาไว้ที่ศูนย์กลางแบบเด็ดขาด หากแต่มีกลไก
การปกครองที่ถ่วงระดับลงไปถึงท้องถิ่นโดยชนชั้น
นำทหารที่เป็นกลุ่มเครือข่ายอำนาจ เน วิน ทำการ
ควบคุมตำแหน่งสำคัญเอาไว้ (Su Mon Thazin
Aung and Arnold, 2018, p. 7) กล่าวอีกทางหนึ่ง
กองทัพและพรรคทำงานควบคู่กันไป ทั้ง ๒ ฝ่ายต่าง
ประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยมีองค์เอกา
ธิปไตยอย่าง นายพล เน วิน เป็นผู้นำ การเมือง
การปกครองพม่าช่วงนี้จึงตกอยู่ใต้อำนาจอิทธิพล
ของนายพล เน วิน และเครือข่ายพวกพ้องวงศ์วาน
ด้วย (นรินดิ เศรษฐบุตร, ๒๕๒๙, น. ๕๐-๖๖, ๘๙)
เน วิน พยายามแจกจ่ายผลประโยชน์และตำแหน่ง
ผ่านพรรคและกองทัพ โดยนายทหารที่มีความดี
ความชอบจากงานการเมืองหรือการทำสงคราม จะได้
รับรางวัลตอบแทนไปตามลำดับขั้น ขณะเดียวกัน
เน วิน ได้จัดทหารระดับใกล้เคียงกับตนที่จะขึ้นมา
มีอำนาจเป็นคู่แข่งบารมี ทั้งนี้ ผู้ที่มีความคิดแปลก
แยกจาก เน วิน จะถูกถอดถอนหรือโยกย้ายไปอยู่
ในตำแหน่งที่ไร้ความสำคัญ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ,
๒๕๔๔, น. ๙๘) กระนั้นก็ตาม แม้ระบอบ เน วิน
จะทรงพลังอำนาจ หากแต่ในยุคนี้ พม่าต้องเผชิญ
กับสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ จนท้ายที่สุดได้นำไป
สู่การจลาจลครั้งใหญ่เพื่อล้มล้างคณาธิปไตย เน วิน
(วิรัช นิยมธรรม, ๒๕๕๘, น. ๘๓; Maung Maung,
1969; Taylor, 2015)

ภาวะฝืดเคืองทางเศรษฐกิจกระตุ้นให้เกิด
แรงต้านจากฝูงชนจนพัฒนาไปสู่ขบวนการเรียกร้อง
ประชาธิปไตย ในระยะเวลา ๓ เดือนของเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม-กันยายน ค.ศ. ๑๙๘๘ กลุ่มนักศึกษา
พร้อมพระสงฆ์ ข้าราชการ กรรมกรโรงงานและชาวบ้าน
ตามเมืองต่างๆ ลุกฮือขึ้นมาประท้วงรัฐบาล เน วิน

(ชาลวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๔, น. ๘๔) การประท้วงใหญ่เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม และ ๘ กันยายน มีคนร่วมเดินขบวนจำนวนมาก ถือเป็นคลื่นปฏิวัติประชาธิปไตยในประวัติศาสตร์พม่า จริงๆ แล้ว ย้อนไปตั้งแต่ช่วงปลายเดือนกรกฎาคม นายพล เน วิน ได้ลาออกจากตำแหน่งประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า พร้อมๆ กับการลาออกของประธานาธิบดีชัณ ยู (นายทหารคนสนิทของ เน วิน) แล้วก็มีที่ตั้ง “เหล่าเก่าในชุดใหม่” เวียนกันขึ้นมาครองอำนาจต่อ นายพล เสง ลวิน ผู้ร่วมก่อรัฐประหารกับ เน วิน เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๒ ขึ้นครองรัฐและประหารนักศึกษาประชาชนไปกว่า ๓,๐๐๐ คน ต่อมา หม่อง หม่อง นักวิชาการและนักกฎหมายซึ่งเคยช่วยเหลือ เน วิน ในเรื่องงานระบบศาลและกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ยุครัฐบาลรักษากฎ ขึ้นครองรัฐต่อจาก เสง ลวิน แต่พลังการประท้วงประชาชนกลับปะทุแพร่ระบาดรุนแรงไปทั่วประเทศ (เพ็งอ้าง, น. ๘๖) แต่แล้วเวลาราว ๔ โมงเย็นของวันที่ ๑๘ กันยายน ๑๙๘๘ นายพลซอ หม่อง อดีตเสนาธิการและรัฐมนตรีกลาโหมสมัย เสง ลวิน ก็ทำรัฐประหาร อดังได้เคลื่อนปิดล้อมสถานที่สำคัญและจุดยุทธศาสตร์ทั่วกรุงย่างกุ้ง กองทัพใช้เวลาราว ๓-๔ วันในการกวาดล้างขบวนการนักศึกษาประชาชนแบบดุเดือด ว่ากันว่ามิใช่ชีวิตและสูญหายจากปฏิบัติการกวาดล้างในครั้งนี้นับจำนวนหลายพันคน (Croissant, 2018, p. 28) อย่างเข้าเดือนตุลาคม ขบวนการประชาธิปไตยแตกพ่ายและล่มลง ทหารพม่าเข้าควบคุมสถานการณ์และกลายเป็นทหารผู้ปกครองที่ทรงพลังอำนาจในการเมืองพม่า

การประท้วง ค.ศ. ๑๙๘๘ เป็นจุดหักเหประวัติศาสตร์ (Historic Turning Point) หรือเป็นระยะรอยต่อสำคัญ (Critical Juncture) ในประวัติศาสตร์

นายพล เน วิน (แฟ้มภาพไม่ระบุวันที่ ภาพจาก AFP)

การเมืองพม่า (Tin Maung Maung Than, 2013, pp. 67-102) ความไม่พอใจระบอบ เน วิน ได้สะสมตกตะกอนจนระเบิดออกมาเป็นพลังประท้วงที่ยิ่งใหญ่ โดยอาศัยแรงกระตุ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ ขบวนการเคลื่อนไหวการเมืองของกลุ่มนักศึกษาและประชาชนก็มีรากฐานประเพณีการต่อสู้มาตั้งแต่ยุคอาณานิคมแล้ว มรดกการต่อสู้ในอดีตซึ่งถูกส่งผ่านออกมาเป็นทอดๆ เมื่อได้เข้าไปผสมกับภาวะคับข้องใจของประชาชนที่มีต่อระบอบ เน วิน ก็ก่อผลให้เกิดขบวนการปฏิวัติประชาธิปไตยที่สร้างแรงกระเพื่อมต่อความเปลี่ยนแปลงในรัฐและสังคม ทว่า ทั้งๆ ที่การประท้วง ค.ศ. ๑๙๘๘ ได้เขย่าฐานอำนาจรัฐอย่างรุนแรง กองทัพพม่าก็รวมกำลังจนกลับเข้ามาชิงรัฐและปราบประชาชนลงราบคาบ

ปริศนาเกี่ยวกับพลังกำลังของทหารพม่าภายใต้แรงสั่นสะเทือนของคลื่นปฏิวัติประชาธิปไตย ยังไม่มีคำอธิบายที่แน่ชัดนักในวงวิชาการ แต่จุด

กำเนิดและพัฒนาการกองทัพพม่าที่ผ่านการทำสงครามมาอย่างโชกโชนกับกองกำลังชนกลุ่มน้อยหรือกับกลุ่มการเมืองการทหารอื่นๆ ทำให้ทหารพม่ามีประสบการณ์และความทนทานที่กล้าแข็ง จนกลายเป็นกระดูกสันหลังในกระบวนการสร้างรัฐ (Callahan, 2005) กองทัพพม่าสร้างรัฐทหารเสร็จก่อนเกิดการปฏิวัติประชาธิปไตยอีก ดังนั้น หน่วยรบจึงถูกระดมพลและได้กลับการเคลื่อนไหวก่อหวอดของประชาชนแบบดุเดือดโดยมีทหารพม่าซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการใช้ความรุนแรงเป็นผู้กดปราบสังหาร

ในอีกมุมหนึ่ง การกิจปฏิวัติของ นายพล เน วิน ที่ไปไม่สุดทาง อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่สัมพันธ์กับความแข็งแกร่งของทหารพม่า การให้พม่าเป็นรัฐสังคมนิยมที่ผสมกับคุณลักษณะแบบรัฐเผด็จการทหารบวกพื้นฐานประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและพุทธศาสนาแบบพม่า ทำให้เส้นทางสังคมนิยมในพม่าก้าวเดินไปไม่เหมือนกับรัฐต้นแบบอย่างสหภาพโซเวียต ในทางกลับกัน การปฏิวัติที่ไปไม่สุดชั่วคราวส่งผลให้ทหารพม่ากลายเป็นสถาบันหรือองค์กรที่เข้มแข็งในทางการเมืองและไม่ได้ถูกคว่ำรวมให้เป็นส่วนหนึ่งของพรรค (Yoshihiro Nakanishi, 2013) กลยุทธ์นายพล เน วิน ที่ส่งเจ้าหน้าที่ทหารเข้าไปกินตำแหน่งการเมืองในพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าและในโครงสร้างบริหารปกครองรัฐโดยใช้ระบบบังคับบัญชาของกองทัพเข้าไปครอบทับ ทำให้กองทัพคงสถานะเป็นองค์กรที่มีเอกภาพ ในการนี้ เมื่อนายทหารประจำกองทัพถูกถ่ายโอนให้เข้าไปกินตำแหน่งในรัฐหรือในพรรค ชัยยศในกองทัพจะถูกติดตามเข้าไปด้วยจนมีผลต่อระบบควบคุมบังคับบัญชา เช่น นายทหารยศสูงเมื่อเข้าไปอยู่ในพรรค นายทหารที่มีชัยยศต่ำกว่าซึ่งกินตำแหน่งในพรรคก็ต้องเคารพเชื่อฟังทหารที่มี

ยศสูงกว่า (แม้จะอยู่ในพรรคที่เป็นสถาบันการเมืองคนละส่วนกับกองทัพ) แต่กระนั้นก็ตาม การออกจากกองทัพเพื่อไปดำรงตำแหน่งอื่น ย่อมหมายถึงจุดสิ้นสุดบนเส้นทางเติบโตในสายกองทัพ ทหารพม่าจำนวนไม่น้อยจึงเกาะกลุ่มสร้างความเหนียวแน่นในกองทัพเพื่อไม่ให้ถูกโยกย้ายไปที่อื่น เพราะนั่นอาจหมายถึงการไม่ได้กลับเข้ามาเติบโตในกองทัพอีก (เพ็งอ้าง)

จากกรณีดังกล่าว จึงเกิดภาวะที่เอื้อหนุนให้ทหารพม่าเกาะกลุ่มยึดโยงกันในองค์กรแบบมีเอกภาพหรือหากนายทหารคนใดถูกดึงตัวไปกินตำแหน่งอื่น โครงสร้างบังคับบัญชาแบบกองทัพก็มีกำลังที่เหนือกว่าหรือไม่ตกเป็นรองโครงสร้างพรรคและโครงสร้างรัฐ ผลที่ตามมาคือ ถึงแม้ นายพล เน วิน จะลงจากอำนาจ ถึงแม้พรรคจะล่มสลาย แต่กองทัพยังคงเป็นสถาบันที่เข้มแข็งจนรุกรบล้อมปราบประชาชนได้สำเร็จ

อันที่จริง พัฒนาการประวัติศาสตร์เผยให้เห็นถึงการส่งผ่านอำนาจอิทธิพลของกองทัพเป็นทอดๆ จนทำให้ทหารพม่ารวมกำลังเข้าชิงรัฐได้สำเร็จรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๕๘ ทำให้ เน วิน ถ่ายอำนาจลงไปในโครงสร้างรัฐพม่า จนเบิกทางให้ เน วิน ทำรัฐประหารสำเร็จใน ค.ศ. ๑๙๖๒ รัฐประหารได้ถูกผลิตซ้ำและผ่านภาวะตอกย้ำตัวเองมาแล้วครั้งหนึ่ง ทหารพม่าก็ได้ระดับขึ้นมาเป็นทหารผู้พิทักษ์รัฐและทหารผู้ปกครองรัฐจนสร้างมรดกประวัติศาสตร์แบบล้าลึก ทหารพม่าเป็นผู้ปกครองมาราว ๒๖ ปี แม้จะมีจุดตัดหรือจุดหักเหอยู่ที่การปฏิวัติประชาธิปไตยใน ค.ศ. ๑๙๘๘ แต่การก่อรัฐประหารเพื่อได้กลับประชาชนได้ถูกเส้นทางประวัติศาสตร์บังคับเอาไว้เรียบร้อยแล้ว การเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยผ่านพลังปฏิวัติประชาชนที่

(บน) กองกำลังทหารพม่าสั่งให้ประชาชนสลายตัวบริเวณหน้าเจดีย์ชเวด ในกรุงย่างกุ้ง เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๑๙๘๘ (ภาพจาก TOMMASO VILLANI/AFP)

(ขวา) พลเอกอาวุโส ตาน ฉ่วย (ซ้าย) และ (ขวา) พลเอกรองอาวุโส หม่อง เอ ภาพถ่ายเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๐๐๖ (ภาพจาก STR/AFP)

รวดเร็วฉับพลันอาจทำให้ผลประโยชน์กองทัพในการเมืองต้องถูกทำลายลง นับเป็นความเปลี่ยนแปลงที่มีต้นทุนมหาศาลและก่อกระทบต่อสถานภาพกองทัพ ฉะนั้น ทางเลือกที่มีอยู่เพียงหนึ่งเดียวและสอดคล้องกับฐานกำลังของทหารพม่าที่รับมรดกจากการทำรัฐประหารและการปกครองแบบทหารก่อนหน้านี้คือการก่อรัฐประหารอีกรอบเพื่อตัดวงจรประชาธิปไตยและต่ออายุให้องค์แสนาธิปไตยในทางการเมืองรัฐประหารโดย นายพล ซอ หม่อง จึงเป็นผลผลิตจากเส้นทางบังคับทางประวัติศาสตร์

การเมืองพม่ายุคก่อน และหลังเปลี่ยนผ่าน กับรัฐประหาร ค.ศ. ๒๐๒๑

นายพล ซอ หม่อง ตั้งสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (State Law and Order Restoration Council/SLORC)* ขึ้นเป็นองค์กรปกครองรัฐ ต่อมา นายพล ซอ หม่อง ลาออกจากตำแหน่งประธานสภาฟื้นฟูฯ ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๙๒ โดยมี นายพล ตาน ฉ่วย ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน ช่วงเวลานับจากนี้ พม่าถูกปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหาร โดยมี นายพล

ตาน ฉ่วย เป็นผู้นำสูงสุดแห่งรัฐ ซึ่งกุมตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและประธานสภาฟื้นฟูฯ มี พลเอกรองอาวุโส หม่อง เอ เป็นผู้บัญชาการทหารบกและรองประธานสภาฟื้นฟูฯ และมี พลโท ชิ่น ยุ้นต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่บริหารประเทศภายใต้การควบคุมของสภาฟื้นฟูฯ^๒ (ดูยกาค ปรีชาธิชช, ๒๕๖๓, น. ๑๙-๒๐; Rogers, 2010)

รัฐบาลทหารปกครองพม่าด้วยกฎอัยการศึกและถูกวิพากษ์วิจารณ์จากประชาคมโลกอย่างหนักหน่วงเกี่ยวกับการปิดกั้นประชาธิปไตยผ่านการละเมิดสิทธิมนุษยชน การกักขัง นาง ออง ซาน ซู จี และการเคลื่อนกำลังเข้าปราบปรามกลุ่มชาติพันธุ์ตามแนวชายแดน แต่อย่างไรก็ดี รัฐบาลทหารก็มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การเมืองการปกครองและการพัฒนาหลายอย่าง เช่น การยกเลิกเศรษฐกิจสังคมนิยมพร้อมหันมาใช้เศรษฐกิจแบบกลไกตลาด การขยายโครงสร้างพื้นฐานเพื่อพัฒนาพื้นที่ชนบท การพยายามหันมาเจรจาหยุดยิงกับกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่อต้านรัฐบาล และการเตรียมกำหนดทิศทางการเมืองใหม่เพื่อให้กองทัพมีบทบาทนำทาง

การเมืองภายใต้บรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (ดูลยภาค ปรีชาวัชร, ๒๕๖๓, น. ๒๐-๒๑; Rogers, 2010; Egretreau, 2016, pp. 24-27; Lall, 2016, pp. 13-18)

กองทัพพม่าเห็นว่าแนวทางประชาธิปไตยแบบมีระเบียบวินัยเท่านั้นที่เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานการเมืองพม่า กองทัพให้เหตุผลผ่านสื่อของรัฐว่า พมามีความไม่พร้อมทางการเมืองหลายประการ ทั้งการขาดวุฒิภาวะและขาดความเข้าใจในประชาธิปไตยที่แท้จริงของนักการเมือง การที่ประเทศยังเต็มไปด้วยปัญหาทางเชื้อชาติ ชนชั้น ศาสนา ความเชื่อ และการก่อการร้าย หรือการที่ประเทศถูกคุกคามแทรกแซงจากภายในและภายนอกด้วยสารพัดวิธี ตลอดจนภาวะที่พื้นที่ชายแดนบางส่วนยังไม่ตกอยู่ใต้การควบคุมของรัฐแบบสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) จึงยากที่จะเกิดขึ้นในพม่า และมีเพียงประชาธิปไตยภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพเท่านั้นที่สอดคล้องกับพื้นฐานประเทศ (วิรัช นิยมธรรม, ๒๕๕๘, น. ๓๗-๓๘; Soe Mya Kyaw, 2007, pp. 37-47) จากมุมมองของกองทัพพม่าได้ก่อกระทบต่อการบ่มเพาะระบอบการเมืองใหม่ รัฐบาลทหารตัดสินใจร่างรัฐธรรมนูญเพื่อออกแบบให้รัฐมีรูปแบบการเมืองที่หันเหจากระบอบเผด็จการทหารเต็มรูปแบบเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบพหุพรรคที่ตกอยู่ใต้การกำกับดูแลของกองทัพ ถือเป็นระบอบการเมืองแบบไฮบริด (Hybrid Political Regime) ที่มีการผสมผสานระหว่างเผด็จการกับประชาธิปไตย

คำถามที่น่าสนใจคือ ทำไมทหารพม่าที่ครองรัฐมากกว่า ๕๐ ปีถึงตัดสินใจเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยบนเงื่อนไขที่กองทัพยังเป็นกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจ

อภิสถิรอยู่ นารายานาน คเนศาน (Narayanan Ganesan, 2013, p. 254) วิเคราะห์ไปที่ประวัติศาสตร์การเมือง เขาเห็นว่ากระบวนการถอนตัวออกจากการเมืองของทหารพม่าแบบค่อยเป็นค่อยไป น่าจะเกิดจากเรื่องวิกฤติความชอบธรรมทางการเมือง การที่ทหารยึดอำนาจรัฐหลังเหตุการณ์ ค.ศ. ๑๙๘๘ ประกอบกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการปิดกั้นโอกาสกลุ่มการเมืองอื่นในการบริหารประเทศ อาจทำให้กองทัพตัดสินใจเปิดพื้นที่การเมืองเพื่อลดแรงกดดันจากประชาชนหรือกลุ่มการเมืองอื่น สอดคล้องกับแนวคิดของ ดิน หม่อง หม่อง ตัน (Tin Maung Maung Than, 2013, pp. 67-102) ที่มุ่งเน้นไปที่ภาพทรงจำของผู้นำทหารเกี่ยวกับการลุกฮือเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนเมื่อปี ๑๙๘๘ ซึ่งถึงแม้กองทัพจะเข้ามายับยั้งควบคุมสถานการณ์ได้ แต่แรงระเบิดทางการเมืองจากเหตุการณ์นี้ก็กลับทำให้ผู้นำทหารตระหนักถึงความจำเป็นในการเปิดพื้นที่การเมืองเพื่อให้ประชาชนหรือกลุ่มอำนาจพลเรือนได้สัมผัสกับวิถีประชาธิปไตยขึ้นมาบ้าง ผลที่ตามมาคือการประกาศแผนขั้นตอนพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบาลทหารเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๓ ซึ่งระบุถึงการเตรียมกระบวนการเปลี่ยนผ่านการเมืองที่สำคัญ อาทิ การลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และการสถาปนารัฐสภาและรัฐบาลใหม่ที่มาจากการเลือกตั้ง (ดูลยภาค ปรีชาวัชร, ๒๕๖๓, น. ๒๖)

กระนั้นก็ตาม ถึงแม้กองทัพตัดสินใจเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย แต่กลยุทธ์การผ่อนอำนาจของกองทัพก็เกิดขึ้นในช่วงจังหวะที่กองทัพมั่นใจเป็นอย่างสูงว่าจะไม่มีภัยคุกคามใดๆ ที่ท้าทายอำนาจกองทัพแบบรุนแรงฉับพลัน ปีเตอร์เซ่น (Pedersen, 2014, pp. 23-25) อธิบายว่า การที่ชนชั้นนำทหารเลือกห้วงเวลาใน

ช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ ๒๐๑๐ เพื่อเปลี่ยนผ่านการเมืองนั้น เกิดจากการประเมินสถานการณ์อย่างรอบคอบของกองทัพ กล่าวคือ การลุกฮือประท้วงของพระสงฆ์และประชาชนเพื่อต่อต้านรัฐบาลทหารเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๗ ได้ถูกปราบปรามลงราบคาบ ส่วนแนวโน้มการแทรกแซงจากต่างชาติผ่านโศกนาฏกรรมพายุไซโคลนนาร์กิสที่เกิดขึ้นช่วงเดียวกับการลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญใน ค.ศ. ๒๐๐๘ ได้ผ่านพ้นไปเรียบร้อยโดยไม่มีอำนาจต่างประเทศใดๆ ที่เข้ามากดดันแทรกแซงพลังการเมืองของกองทัพขณะเดียวกัน กองทัพรัฐบาลก็สัมฤทธิ์ผลในการต่อสู้ป้องกันกองกำลังติดอาวุธชนชาติพันธุ์เพื่อไม่ให้ทำสงครามกลางเมืองขนาดใหญ่จนสร้างความระส่ำระสายต่อรัฐในวงกว้าง ดังนั้น การตัดสินใจลดอำนาจปกครองของกองทัพลงถือว่ายังยืนระยะอย่างปลอดภัยเพราะปราศจากภัยคุกคามที่คุกกระทบต่อกองทัพแบบหนักหน่วงทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (ดูลยภาคปริวัชร, ๒๕๖๓, น. ๒๗-๒๘)

ต่อมา รัฐบาลทหารประกาศการเลือกตั้งทั่วประเทศเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๐๑๐ ซึ่งนำมาสู่การจัดตั้งรัฐสภาและรัฐบาลใหม่ช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๑

นับแต่ ค.ศ. ๒๐๑๑ เป็นต้นมา พม่ามีระบอบการเมืองรูปแบบใหม่ภายใต้การนำของประธานาธิบดีเต็ง เส่ง กล่าวกันว่า ระบอบใหม่มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอดีตผู้นำทหารอย่าง นายพล ตานฉ่วย ที่อยากให้พม่ามี “ประชาธิปไตยแบบมีระเบียบวินัยที่กำลังจะเบ่งบาน (Flourishing Discipline Democracy)” (Holliday, 2011, pp. 81-86; Rogers, 2010) แต่กระนั้น ทิศทางการพัฒนาการเมืองในสมัยประธานาธิบดี เต็ง เส่ง นับว่ามีความก้าวหน้า

และสร้างความตกตะลึงให้กับประชาคมโลกไม่น้อย โดยเฉพาะโครงการปฏิรูปการเมืองและการบริหารประเทศของรัฐบาลซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปิดรับแนวทางประชาธิปไตย ซึ่งมีทั้งการปล่อยตัวนักโทษทางการเมือง การให้สิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากขึ้น รวมถึงการเจรจาต่อรองกับกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างสันติภาพ (Lall, 2016, pp. 1-4; Ye Htut, 2019, pp. 66-74; Zhai Kun and Song Qingrun, 2016, pp. 201-202) ดังนั้น พม่าในยุคเปลี่ยนผ่านจึงแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย ทว่า มรดกตกทอดจากระบอบอำนาจนิยม นับเป็นความท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อวิวัฒนาการประชาธิปไตยในพม่า การที่กองทัพยังมีบทบาทการเมืองต่อไป ถือเป็นปัญหาที่อาจยับยั้งการพัฒนาประชาธิปไตยที่รวดเร็วในพม่าได้

ต่อมาในช่วงปลายปี ค.ศ. ๒๐๑๕ พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยของ นาง ออง ซาน ซู จี ชนะเลือกตั้งเหนือพรรคพัฒนาและสหสามัคคีแห่งสหภาพ (Union Solidarity and Development Party/USDP) ของประธานาธิบดี เต็ง เส่ง ซึ่งทำให้พรรค NLD สามารถจัดตั้งรัฐบาลใหม่สำเร็จเมื่อช่วงต้นปี ค.ศ. ๒๐๑๖ พร้อมบริหารปกครองรัฐในระยะต่อมา นาง ออง ซาน ซู จี กลายเป็นรัฐบาลพลเรือนที่ทรงพลังอำนาจมาก สังเกตได้จากการคุมตำแหน่งมนตรีแห่งรัฐ/ที่ปรึกษาแห่งรัฐ รัฐมนตรีประจำสำนักประธานาธิบดี รัฐมนตรีต่างประเทศ และหัวหน้าพรรค NLD ในเวลาเดียวกัน (Su Mon Thazin Aung and Arnold, 2018) ต่อมารัฐบาลพม่าจัดเลือกตั้งทั่วประเทศช่วงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๒๐ พรรค NLD ก็ชนะเลือกตั้งถล่มทลายอีก ชัยชนะเลือกตั้งครั้งใหญ่ทั้งใน ค.ศ. ๒๐๑๕ และ ๒๐๒๐ สะท้อนความนิยมของ

(บน) ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง กล่าวสุนทรพจน์ที่รัฐสภาในกรุงเนปิดอว์ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๐๑๒ (ภาพจาก Soe Than WIN/AFP)

(ขวา) ประชาชนชาวพม่าเดินขบวนต่อต้านการรัฐประหารในกรุงย่างกุ้ง เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๑ (ภาพจาก Ye Aung THU/AFP)

คนพม่าที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย ทว่า ผู้ชนะเลือกตั้งมีอาจเปิดประชุมรัฐสภาและตั้งคณะรัฐบาลใหม่ได้ ในวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๑ นายพล มิน อ่อง หล่าย ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก่อรัฐประหารที่กรุงเนปิดอว์ มีการวิเคราะห้สาเหตุการทำรัฐประหารครั้งนี้แตกต่างกันออกไป ในช่วงก่อนและช่วงแรกๆ ของการเมืองพม่าระยะเปลี่ยนผ่าน ทหารพม่าคือผู้ตัดสินใจคลายอำนาจเสนาริบัติลงบางส่วนเพื่อเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย ทหารพม่าแปลงสถานะจากทหารผู้ปกครองโดยตรงกลายเป็นกลุ่มอำนาจหลักกลุ่มหนึ่งในระเบียบการเมืองพม่า หากแต่เนื้อหาในรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. ๒๐๐๘ ก็ได้สร้างหลักประกันให้กองทัพพม่ายังมีพลังการเมืองการปกครองอยู่ เห็นได้จากการสงวนตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวง

กลาโหม รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีกระทรวงกิจการชายแดนให้แก่นายทหารพม่าที่ต้องถูกคัดเลือกเสนอชื่อจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด อนึ่ง ตลอดห้วงสมัยรัฐบาลพรรค USDP กองทัพพม่ายังครองความโดดเด่นในการชี้นำทิศทางการเมืองอยู่ ชนชั้นนำการเมืองในพรรค USDP มักเป็นอดีตนายทหารที่จำแลงแปลงกายลงมาเล่นการเมืองในระบบเลือกตั้ง พร้อมมีสายสัมพันธ์กับกลุ่มชนชั้นนำทหารในกองทัพแห่งชาติ ทว่า เมื่อพรรค NLD ชนะเลือกตั้งจนครองเสียงข้างมากในสภาและตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ ดูเหมือนฝ่ายประชาธิปไตยจะขยายพลังมากขึ้นเรื่อยๆ พรรค NLD เข้ากุมงานบริหารรัฐกิจและควบคุมการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญของประเทศ ผลเลือกตั้งเมื่อปลายปี ค.ศ. ๒๐๒๐ ก็ช่วยตอกย้ำให้เห็นถึงชัยชนะของ นาง ออง ซาน ซู จี และพรรค NLD ในทางการเมือง กองทัพคงมีอาจมีบทบาทนำในการเมืองระดับชาติแบบเด่นชัดได้อีก การออกมาเคลื่อนไหวของทหารพม่าเกี่ยวกับการโงเลือกตั้งในหลายพื้นที่รวมถึงข้อเสนอให้เลื่อนการประชุมรัฐสภาและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ออกไปก่อน ไม่ได้รับการเหลียวแลจากกลุ่มอำนาจพลเรือน ในการนี้ นายพล มิน อ่อง หล่าย คงเห็นว่า หากปล่อยให้ นาง ออง ซาน ซู จี จัดตั้งรัฐบาลสำเร็จ อำนาจฝ่ายประชาธิปไตยจะถูกผลิตซ้ำหรือถูกตอกย้ำอีกครั้งจนฝ่ายประชาธิปไตยมีกำลังบดบังกองทัพในทางการเมือง หากคิดคำนวณจากห้วงเวลาการเลือกตั้งช่วงปลายปี ค.ศ. ๒๐๑๕ จนถึงช่วงเลือกตั้งปลายปี ค.ศ. ๒๐๒๐ บวกกับการครองอำนาจนำของฝ่ายประชาธิปไตยต่อไปอีกจนถึงการเลือกตั้งครั้งหน้าใน ค.ศ. ๒๐๒๕ ฝ่ายประชาธิปไตยพม่าก็ควรจะสร้างมรดกประวัติศาสตร์ในห้วง ๑๐ ปีเต็ม ซึ่งสามารถฝังรากลึกเข้าไปในภูมิ

ทัศนการณ์เมืองจนไม่เหลือที่ทางให้กองทัพนัก ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่รัฐประหารครั้งนี้จะเป็นการตัดไฟแต่ต้นลมเพื่อชิงตัววงจรไม่ให้งงล้อมประวัติศาสตร์ถูกบังคับควบคุมโดยฝ่ายประชาธิปไตย ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาห้วงพัฒนาการกองทัพพม่าตั้งแต่จุดกำเนิดไปจนถึงรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๔๘, ๑๙๖๒ และ ๑๙๘๘ รวมถึงจากระเบียบการปกครองแบบทหารในยุคก่อนหน้า ทหารพม่าย่อมไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากการก่อรัฐประหารซ้ำซึ่งได้ถูกเส้นทางประวัติศาสตร์บังคับไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ถึงแม้การเมืองพม่าราว ๑ เดือนหลังรัฐประหาร ค.ศ. ๒๐๒๑ จะยังคงเต็มไปด้วยการสัประยุทธ์ต่อสู้แบบดุเดือดระหว่างทหารพม่ากับฝ่ายเรียกร้องประชาธิปไตย แต่ในห้วงเวลา

ได้สภาวะฉุกเฉินนี้ ทหารพม่าได้เริ่มกลายร่างเข้าเป็นทหารผู้พิทักษ์รัฐพร้อมพยายามผ่องถ่ายอำนาจอิทธิพลเพื่อให้อำนาจกองทัพทรงบทบาทในการแทรกแซงการเมืองต่อไป

สรุปภาพเส้นทางรัฐประหาร ในประวัติศาสตร์พม่า

รัฐประหารพม่าครั้งล่าสุด เป็นผลพวงจากความสับสนเนื่องทางประวัติศาสตร์ ในส่วนนี้ ผู้เขียนต้องการสรุปภาพเส้นทางรัฐประหารในพม่าผ่าน ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่

๑. ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในพัฒนาการการเมืองพม่า

๒. มาตรการเตือนภัยที่แสดงการไต่ระดับขึ้นลงของพลังแทรกแซงการเมืองของทหารพม่า และ

๓. แบบแผนแห่งกาลเวลาได้กรอบวิเคราะห์สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ที่แบ่งออกได้หลายระยะ เช่น ระยะตอกย้ำตัวเองอันเป็นช่วงที่รัฐประหารก่อตัวขึ้นแล้วแต่จะปลดปล่อยกระบวนการฝังตัวหรือกระบวนการผลิตซ้ำจนเข้าสู่ระยะเสถียรที่กองทัพกลายเป็นสถาบันการเมืองที่แข็งแกร่งมั่นคง การนำสามองค์ประกอบหรือสามแนวมองนี้มาประกอบปะติดปะต่อเข้าหากันจะทำให้เกิดภาพจรรรัฐประหารพม่าที่ถูกกำกับโดยเส้นทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ

หลังกองทัพพม่าได้ถือกำเนิดขึ้น กองทัพได้กระโจนเข้าสู่ยุคสงครามกลางเมืองและยุครบอบการเมืองแบบรัฐสภา กองทัพยอมรับอำนาจรัฐบาลพลเรือน อุ นู ซุคแรกในการบริหารปกครองรัฐ แต่กองทัพก็สะสมกำลังและครองความโดดเด่นขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการยุทธ์กับกลุ่มกบฏต่างๆ ทั่วประเทศ ทหารพม่าจึงกุมบทบาททั้งทหารที่ถ่วงดุลต่อรองกับพลเรือนเพื่อปกป้องผลประโยชน์กองทัพและก็เป็นผู้พิทักษ์คุ้มกันสหภาพเพื่อกันการแตกสลายแห่งรัฐ จนเมื่อเกิดเหตุการณ์ยึดอำนาจเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๘ กองทัพได้เข้าครองรัฐ ถือเป็นระยะแรกเริ่มที่กองทัพเริ่มฝังบทบาทและอิทธิพลลงไปบนระบบการเมืองพม่า

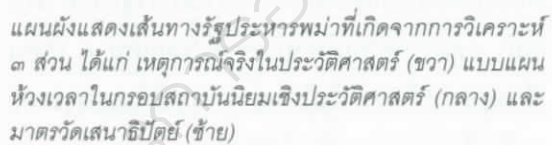
ทหารพม่าได้เข้าไปมีตำแหน่งในสถาบันการเมืองที่ทำหน้าที่ด้านบริหารและนิติบัญญัติแห่งรัฐ แต่กองทัพก็เป็นทหารผู้พิทักษ์คุ้มครองรัฐชั่วคราวได้ ๑ ปี กว่าๆ จากนั้นจึงถอนตัวกลับเข้ากรมกอง รัฐบาลพลเรือน อุ นู ซุค ๒ เข้าบริหารประเทศต่อราว ๒ ปี แต่กลับเกิดระยะรอยต่อสำคัญในห้วงต้นปี ค.ศ. ๑๙๖๒ อันเป็นผลจากปัญหาการสร้างสหพันธรัฐ ขณะที่รัฐบาล

พม่าและกลุ่มชาติพันธุ์กำลังเจรจาเรื่องสหพันธรัฐ กองทัพกลับก่อรัฐประหาร ทหารพม่าประกาศตนเป็นผู้พิทักษ์คุ้มครองรัฐ ในมุมมองทัพ หากทหารไม่ยึดอำนาจ สหภาพคงแตกแยกล่มสลาย ทหารจึงเปรียบประดุจกับ “อัสวินขี่ม้าขาว” ที่เข้ามากอบกู้บ้านเมืองจากภัยสหพันธรัฐที่คาบเกี่ยวกับเรื่องแบ่งแยกดินแดน ดังนั้น ในห้วงต้นปี ๑๙๖๒ นอกจากเกิดระยะรอยต่อที่จะกำหนดชะตาชีวิตของรัฐพม่าว่าจะเป็นรัฐเดี่ยวหรือสหพันธรัฐแล้ว ช่วงเวลานี้ยังเป็นระยะตอกย้ำตัวเองผ่านการทำรัฐประหารของกองทัพ

รัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๖๒ คือผลพวงจากรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๕๘ และจากการปกครองในยุครัฐบาลรักษาการ ค.ศ. ๑๙๕๘-๖๐ หลังก่อรัฐประหารครั้งที่ ๒ ทหารพม่าได้กลายร่างเป็นทหารที่ปกครองประเทศแบบยาวนานถึง ๒๖ ปี ทหารได้ทำลายการเคลื่อนไหวทั้งในเรื่องประชาธิปไตยและสหพันธรัฐ แม้จะใช้รูปเผด็จการสามขาที่ประกอบด้วยกองทัพ พรรค และอำนาจบารมี เน วิน แต่กองทัพก็ทำหน้าที่หลายๆ อย่างในการปกครองจัดระเบียบรัฐ หวังราวๆ ๒๖ ปีนี้ จึงถือเป็นระยะเสถียรของกองทัพพม่าในแง่สถาบันการเมือง

ในห้วงระยะเสถียร ทหารพม่าปกครองบ้านเมืองแบบสงบบราบคาบจนพุ่งเข้าสู่ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อใน ค.ศ. ๑๙๘๘ ซึ่งเป็นจุดหักเหประวัติศาสตร์ ความไม่พอใจระบอบ เน วิน ก่อตัวสะสมพอกพูนจนระเบิดเป็นพลังปฏิวัติประชาชนเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ทว่า กองทัพได้ถูกบังคับโดยเส้นทางประวัติศาสตร์ก่อนหน้าแล้ว การตกตะกอนทับถมของพลังเสรีนิยมกระตุ้นให้เกิดการปะทุของรัฐประหารครั้งที่ ๓ ทหารพม่ากลายเป็นผู้พิทักษ์รัฐเพื่อปกป้องภาวะจลาจลในปี ๑๙๘๘ ทหารไม่กล้าเปิดทางเลือกใหม่เพราะ

เมื่อเวลาปกครองรัฐผ่านพ้นไปเกิน ๒๐ ปี ทหารก็ยอมคลายพลังแสนาริพย์ดลลง ทหารพม่าตัดสินใจเปลี่ยนสู่ประชาธิปไตยแต่ไม่ยอมปล่อยอำนาจอภิสิทธิ์ของกองทัพที่เป็นมรดกประวัติศาสตร์ให้หลุดลอยไป ทหารพม่ายอมลดหย่อนแต่ไม่ยอมทิ้งผลลัพธ์ที่ได้คือ ประชาธิปไตยแบบมีระเบียบวินัยหรือระบอบการเมืองแบบไฮบริดที่มีเผด็จการเข้าไปผสมเจือปนกับประชาธิปไตย ในระยะเปลี่ยนผ่านซึ่งกินเวลาราวๆ ๑๐ ปี (นับแต่ห้วงปี ๒๐๑๐/๒๐๑๑ ไปจนถึง ๒๐๒๐/๒๐๒๑) ทหารพม่าได้แปลงรูปคลาสิกฐานจากทหารผู้ปกครองโดยตรงไปสู่ทหารผู้ถ่วงดุลกับทหารผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๐๐๘ วางรากฐานให้ทหารเข้าไปเจรจาต่อรองใกล้เคียงผลประโยชน์กับพลเรือนผ่านการกันโควตาของ ส.ส. ทหาร ทั้งในส่วนรัฐสภาแห่งสหภาพกับสภาประจำภาคและรัฐ แต่ขณะเดียวกัน หากมีการประกาศสภาวะฉุกเฉินเพื่อป้องกันการล่มสลายแห่งรัฐหรือเกิดภาวะอนาธิปไตยในพื้นที่ที่สุ่มเสี่ยงต่อความมั่นคง ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะถือครองอำนาจบริหารจัดการรัฐจนทำให้กองทัพกลายเป็นผู้พิทักษ์ที่เข้าไปปกครอง

จนเมื่อได้เห็นเค้าลางว่าฝ่ายประชาธิปไตยเริ่มมีอำนาจเพิ่มขึ้นจนอาจข่มบทบาทกองทัพให้ด้อยลง โดยเฉพาะชัยชนะของฝ่ายประชาธิปไตยในศึกเลือกตั้งทั่วไปปี ค.ศ. ๒๐๒๐ พลัสเสนาริปไตยจึงถูกปลุกให้เข้มข้นขึ้นอีกครั้งผ่านรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๒๑ ทหารพม่าขีดหัวเวลาปกครองรัฐเป็นระยะ ๑ ปีเศษได้สภาวะฉุกเฉิน ระดับแทรกแซงการเมือง

ของทหารพม่าจึงเข้าช่วยทหารผู้พิทักษ์ในสถานการณ์พิเศษ หากแต่ในห้วงเวลาที่ผันผวนไม่แน่นอนเช่นนี้ ก็ไม่มีใครทายทักได้แม่นยำว่าทหารพม่าจะกลายร่างเป็นทหารที่ปกครองพม่าโดยตรงต่อเนื่องยาวนาน หรือทหารจะลงจากอำนาจเร็วกว่ากำหนด ในช่วงที่ฝูงชนยังคงประท้วงคณะรัฐประหารทั่วประเทศอยู่ การเมืองพม่าได้เดินทางเข้าสู่ระยะรอยต่ออีกคำรบ ซึ่งมีแนวโน้มว่าเส้นทางการเมืองพม่าจะเคลื่อนตัวไปทิศทางไหน แม้รัฐประหารครั้งล่าสุดนี้ จะแสดงระยะตอกย้ำตัวเองอีกครั้งของกระบวนการรัฐประหารในพม่า แต่การเคลื่อนไหวประชาธิปไตยเกิน ๑ เดือนที่ผ่านมา ก็ขัดขวางไม่ให้ทหารพม่าเข้าไปสร้างระยะเสถียรในระบบการเมืองได้สำเร็จ

ในแง่ประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ รัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๖๒ และรัฐประหาร ค.ศ. ๑๙๘๘ ได้ก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการตอกย้ำผลิตซ้ำซึ่งเกิดในระยะไล่เลี่ยกันหรือหลังระยะรอยต่อสำคัญที่ประกอบไปด้วยเหตุการณ์ขนาดยักษ์หรือมหเหตุการณ (Macro-Events) อันถือเป็นจุดพลิกผันทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้แก่ การเคลื่อนไหวสหพันธรัฐ (๑๙๖๑-๖๒) และการปฏิวัติประชาธิปไตย (๑๙๘๗-๘๘) หากแต่ในรัฐประหาร ค.ศ. ๒๐๒๑ นั้น พบว่ารัฐประหารได้ถูกตอกย้ำตัวเองก่อนจะเกิดจุดพลิกผันสำคัญ นั่นคือ มีรัฐประหารในพม่าก่อนแล้วจึงเกิดการสัประยุทธ์แบบดุเดือดระหว่างคณะรัฐประหารกับฝ่ายต่อต้านรัฐประหารในห้วงเวลาที่ไล่หลังประชิดกัน

ผู้เขียนยังมีอาจให้คำตอบที่แน่ชัดว่า “ลำดับประวัติศาสตร์ (Historical Sequence)” ที่สลับกันแบบนี้ บ่งบอกอะไรได้บ้างเกี่ยวกับการเมืองพม่า ยุคหลังรัฐประหาร พม่ากำลังอยู่ในกาลเวลาแห่งจุดหัวเลี้ยวหัวต่อ ตอนนี้นักงไม่มีใครตอบได้แน่ชัด

ว่ากองทัพพม่าจะปราบปรามประชาชนและกระชับอำนาจได้สำเร็จหรือไม่ (ซึ่งเคยสำเร็จมาแล้วในประวัติศาสตร์) หรือในทางกลับกัน ประชาชนจะหักโค่นอำนาจกองทัพในการเมืองลงได้หรือไม่ (ซึ่งยังไม่เคยสำเร็จในทางประวัติศาสตร์)

แต่สิ่งที่ชัดเจนอย่างหนึ่งก็คือ รัฐประหารของ นายพล มิน อ่อง หล่าย คือผลลัพธ์ที่เกิดจากการตกตะกอนทับถมของมรดกการเมืองแบบเซนาธิปไตยที่ถูกกำหนดโดยเส้นทางบังคับทางประวัติศาสตร์ พลังประวัติศาสตร์ทับถมจนเกิดพันธุนาการที่ตอกย้ำยึดโยงให้กองทัพกลายเป็นสถาบันการเมืองที่แข็งแกร่ง อย่างน้อยการยึดอำนาจเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ที่ผ่านมานี้ สะท้อนความแข็งแกร่งของกองทัพในเชิงวิวัฒนาการประวัติศาสตร์

เชิงอรรถ

^๑ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๙๗ ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นสภาพัฒนาและสันติภาพแห่งรัฐ (State Peace and Development Council/SPDC)

^๒ ต่อมา นายพล ชิน อุ่นต์ ถูกยึดอำนาจใน ค.ศ. ๒๐๐๔ โดยมี นายพล โซ วิน เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ และมี นายพล เต็ง เส่ง เป็นนายกรัฐมนตรีคนล่าสุด ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งใน ค.ศ. ๒๐๑๐ ซึ่งภายหลังการเลือกตั้ง นายพล เต็ง เส่ง ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีคนใหม่ของพม่า

^๓ ยกตัวอย่างเช่น การที่รัฐบาล ซอ หม่อง จัดเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๐ เพื่อลดแรงกดดันในเรื่องรัฐประหาร แต่เมื่อพรรค NLD ชนะเลือกตั้ง กองทัพก็กระตุกอำนาจกลับและครองรัฐต่อ หรือการกระชับอำนาจของ นายพล ตาน ฉ่วย ที่มีทั้งการตัดฐานกำลังของกลุ่มอำนาจที่ยังภักดีกับ เน วิน และ ซอ หม่อง รวมถึงการทลายฐานอำนาจหน่วยข่าวกรองทหารของ ชิน อุ่นต์ ใน ค.ศ. ๒๐๐๔

สามารถติดตามอ่านวารสารใหม่ได้ที่

<http://libapp.rmutp.ac.th/newBook/?cat=10>

- ห้องสมุดเทเวศร์
- ห้องสมุดโชติเวช
- ห้องสมุดพณิชยการพระนคร
- ห้องสมุดพระนครเหนือ

